

vi människor

Nr 2/1975
Årgång 27
Kr 4:—

Tema
Kvinnor i u-länder
och f.d u-länder

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUNDS TIDNING

2007

Innehåll

Ledare. EP	3
Kvinnoförtryck — människo- förtryck. Kvinnor i Latin- amerika. <i>Birgitta Ek</i>	4
Hur ska det gå för kvinnorna i Ghana? <i>Mirre Hofsten</i>	11
Kvinnan utan ansikte — den indiska bykvinnan. <i>Ulla Torpe</i>	15
Pakistan: "Kan jag inte få träffa husets kvinnor också?" <i>Inez Svensson</i>	18
Kvinnor i Vietnam. <i>Kerstin Lundman</i>	20
Kvinnans ställning i några f d u-länder. <i>Eva Palmaer</i>	26
Vietnam: "På denna mark..." <i>Jan-Erik Björk</i>	33
Recensioner	34
Notiser	36
För Indokinas kvinnor och barn	38

vi människor

Nr 2 — 1975 — Årg 27

VI MÄNSKOR
Adolf Fredriks Kyrkogata 12,
Box 3120, 103 62 Sthlm
Tel: 08/20 37 56
Månd—fred kl 10—14
Redaktör
LOUISE WALDÉN
Redaktionskommitté
Eva Palmaer
Katja Waldén
Harriet Clayhills
Vivan Nyström
Bodil Österlund
Ansvarig utgivare
VALBORG SVENSSON
Layout Anne Lidén
Annonser Erik Winnå
Utkommer med 6 nr per år
Prenumeration 20 kr helår
Postgiro 5 13 23 - 4

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställdhet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft delta i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

KDV hade 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

KDV har nu tillerkänts konsultativ status I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilken innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3120, 103 62 Sthlm
Tel: 08/20 37 56
Månd—fred kl 10—14
Medlemsavgift 20 kr per år
Postgiro 5 13 23 - 4

Göteborg

FÄRG-TV De' Du!

hos

Philip Carlsson Radio o TV

Husargatan 24, Göteborg.
Tel. 031/11 15 86

**Länsmansgårdens
Tobak**

Daggdroppegatan 2 - Tel. 54 45 72

Nya böcker från Arbetarkultur

DU SKALL

TA LEDNINGEN

OCH MARTYR

OM SOCIALISMENS
UPPBYGGNAD I SVERIGE

JÖRN
SVENSSON

Ca pris inkl moms 29:40

P A Tjäder (red)
Klasskamp och kultur — för
en marxistisk kultursyn.
Ca:pris inkl moms 23:55

Bygg upp i Sydvietnam!

När något stort sker i Vietnam brukar våra vietnamesiska vänner i Stockholm samla ihop svenskar från olika grupper som arbetar för Vietnam (DRV och PRR) för att förklara, förtydliga, få oss att fatta vad som sker. Dödstysta satt vi där för två år sedan när terrorbombningarna över Hanoi pågick — den gången när svenska folket stod enat i sin avsky för Nixons fruktansvärda härjningar och i sin djupa beundran och medkänsla för Vietnams folk. Vi kom dit halvt förintade av hat, medlidande och ångest. Hur skulle det gå till slut? Skulle de kunna hålla ut, USA var dock världens starkaste militärmakt. — Och vi gick därifrån, fyllda av ett stort lugn, fast övertygade om det vietnamesiska folkets seger över en till synes oövervinnelig gangsterarmé. Och fast beslutna att göra vad vi kunde för Vietnams folk på våra avlägsna breddgrader.

För några dagar sedan var vi åter samlade hos våra svenska vietnameser. — Nu var det segern som skulle förklaras. Hué, Da Nang! Det är inte FNL-trupper — än mindre nordvietnameser — som "intagit" och "erövrat" provinshuvudstad efter provinshuvudstad för att till slut befria den historiska kejsarstaden Hué och Sydvietnams andra stad Da Nang. Det är inte heller några "erövrare" som kommer att rädda Saigon från USA och Thieu. Det är en folkresning det är fråga om. Hela Vietnams folk reser sig mot en grym, hatad och USA-betald regim. Det är detta som i svensk press kallas "att ge upp utan strid" resp. "billiga segrar".

Segerstolthet och segerglädje genomlyser våra vänner. Men de och vi alla är också medvetna om de oerhörda riskerna. Kan den slutliga segern komma att än en gång fördröjas?

Vi kan och vill inte tro det. Men vad det nu gäller är återuppbyggandet i de befriade områdena. Vi försöker fatta vad det innebär. Tio miljoner människor — ungefär halva Sydvietnams befolkning har drivits från sina hem på landsbygden till inhägnade läger — "strategiska byar." Nu tillkommer ungefär en miljon som flytt undan striderna, hotade framför allt av Saigontrupper, men givetvis utpekade som offer för befrielsetrupperna.

Alla dessa skall bygga upp raserade hem, brända byar, de måste ha material. Vi tänker på de ödelagda industrierna, de förstörda vägarna, månlandskapen av förgiftade träd och buskar, skogar utplånade av bulldozers. Vi tänker på dessa uthungrade arbetslösa miljoner som aldrig fått möjlighet till skola eller utbildning, vi tänker på de hundratusentals prostituerade flickorna, på de otaliga blandbarnen som USA-trupperna lämnat efter sig. De halvvilda kriminaliserade barnen som driver på Saigons gator. Jag minns vad man sade om dessa stackars ungar i Hanoi: "De är som vita papperslappar, lätta att smutsa men svårt att få rena".

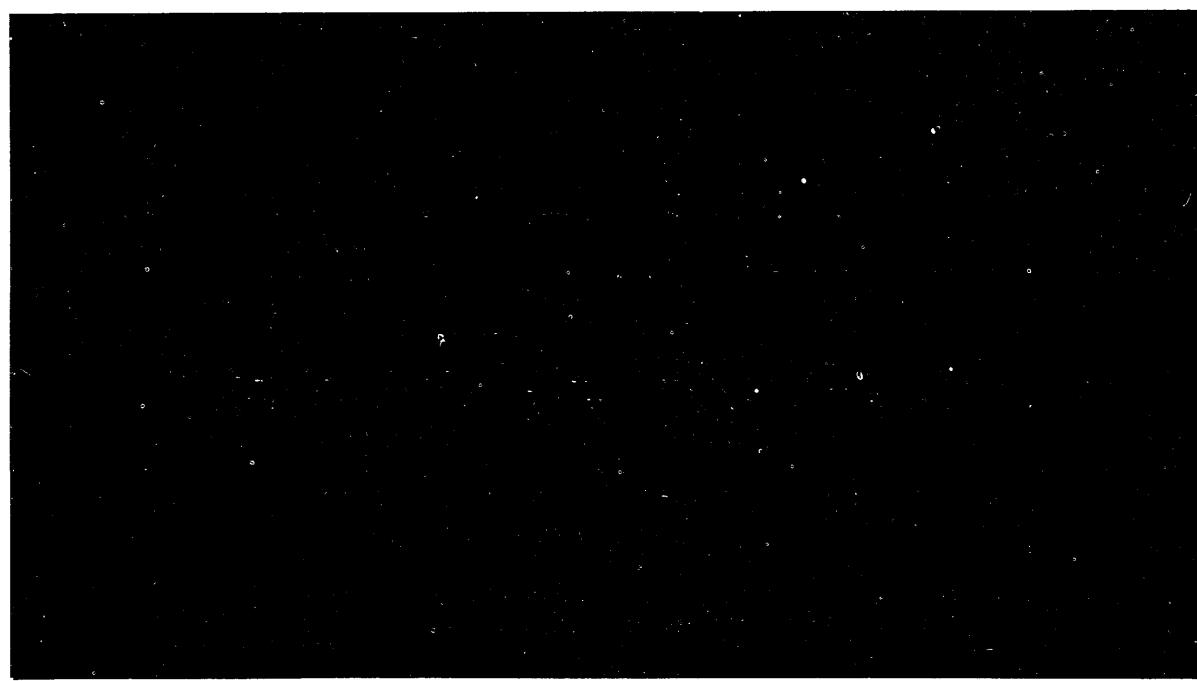
Och fångarna, de torterade pinade 200 000 som dväljs i Thieus fängelser, i öppen strid mot Parisavtalet.

Här väntar arbetsuppgifter över allt förstånd. Men i Vietnam kan man; vi vet vad man byggt upp i Nord — först efter fransmännen, sedan efter amerikanerna. Fast hjälp behövs, snar hjälp. Vi måste satsa all vår kraft på en specialinsats nu. Vi som samlades hos våra vietnamesiska vänner och kom från olika organisationer beslöt att gemensamt söka starta en hjälpaktion för de befriade områdena i Sydvietnam. De organisatoriska frågorna är inte lösta när detta skrivs, men vi återkommer snarast via press och meddelanden. Man kan givetvis starta ögonblickligen att samla pengar och sätta in på vårt vanliga postgiro 51323-4 och märka talongen "Blixtaktionen för PRR".

Bössinsamlingar vid alla möten och demonstrationer den 1 maj hör till det vi måste förbereda nu.

"Vi lagar våra vägar som vi lagar våra älskades skjortor" sade Vo Thi Te när hon besökte oss för några år sedan. Det är tråden vi skall samla ihop till.

E.P.

Kvinnoförtryck — människoförtryck

Text och foto: Birgitta Ek

I Latinamerika är kvinnoförtrycket totalt. Alla kvinnor förtrycks under machoismen, manskulten. Men sedan förtrycks de olika, beroende på vilken klass och vilken ras de tillhör. Överst i pyramiden finns den rike vite mannen, därunder hans vita hustru och längst ner i botten den utfattiga indianskan eller halvblodskvinnan. Birgitta Ek, som levt och arbetat mycket i Latinamerika, berättar om några kvinnor hon mött i Brasilien och Ecuador.

Machoismen, manlighetskulten, trycker sin tuppkampsstämpel över man-kvinnamänniska förhållandet i hela Latinamerika. Men hur man drabbas av det trycket beror på livssituationen. Den hemproducerande indiankvinnan i bergen lever ett annat sorts liv — fast knappast mindre förtryckt — än hon gör som bor i favelan i nordöstra Brasilien eller i ett bambuhus i Guyaquil.

För att bättre kunna spegla mångfalden av problem vill jag berätta om några olika kvinnoliv i Latinamerika.

Tänk på barnen och mej...

Det var rädsla i Dona Marias ögon när hon fick höra om ett svårt brott som en godsägare i trakten begått mot ett par sockerarbetare. Helst hade Maria velat slippa höra, hon är rädd att dras in i något och komprometteras. Marias man är sockerarbetare och naturligtvis finns solidariteten där egentligen. Men rädslan finns där också och den är starkare.

Människorna i sockerdistriktet i nordöstra Brasilien lever i svält och praktiskt taget i livegenskap. Allt som vittnar om initiativ och aktivitet, om samarbetsvilja ock-

så, hålls nere. Ordningen sköts med hjälp av lejd polis eller av uppsyningsmän med piska i handen, som på slavtiden. Får godsägaren se en främmande jeep stå framför ett hus kan arbetaren avskedas eller hotas med polis. Vad kan inte arbetare i grupp hitta på? Kritisera, komma med krav, sluta sig samman...

På sockerfälten arbetar män och pojkar. Ofta också kvinnor och flickor, men med lättare och sämre betalda sysslor: hacka, rensa och städa men inte skära. De svältförkrympta människorna ser ännu mindre ut när de tampas med urskogen av socker i ett hugga-blasta som aldrig får stanna upp. Arbetet är tungt i särklass och kräver enorm kondition. Högerarmen går i tunga slag, vänster hand lägger tillrädda. Timme ut och timme in under skälvande heta långa dagar. Månad, efter månad, år efter år tills människorna stupar.

I sockerbyn jag känner bäst arbetar människor på lösa villkor och till låg betalning. Och allteftersom livsmedelskostnaderna höjs — inflationen galloperar — blir lönen mindre och mindre. "Existensminimum" i Brasilien är en trappa där de fattigaste skuffas längre och längre ner. Och inga är fattigare än sockerarbetarna. Ditt existensminimum möter du sekunden innan du dör, urholkad och bortvisnad.

Man lever mest på farinhamjöl, stärkelserikt men utan näring. Så svälter människorna gradvis mot sin undergång även om de sällan blir som i Bangladesh. Och vattnet är förorenat och ger sjukdomar. Men pengar finns varken till medicin eller sjukresor. Därför (bland annat) måste de sköraste dö för tidig död. Och inga är skörare än spädbarnen. Kunskaper saknas också. När diaréerna hotar att rinna livet ur de små vet inte mammorna att barnen måste dricka mycket.

Kvinnorna i en cirkel, som varar hela deras fertila liv av födande - ammande - vårdande. Var graviditet och amningsperiod kräver lika många extra kalorier som en vuxen behöver under nästan fyra månader. Fostret och spädbarnet tar livssuget så mycket näring det kan få ur modern. Kvar står hon urkrad och kraftlös. Preventivmedlen har förstås aldrig nått hit.

Marias man har just kommit hem från en kurs för campesinos i Recife. Han kände sig stark och fylld av iver att

I en by i sierran i Ecuador bor den här mestizkvinnan som likt ett djur föder barn efter barn utan att veta mer än att något växer inom henne och vill ut.

fara hem och göra något, när han var därefter bland de andra. Men redan på bussen hem kom osäkerheten — skall han mista arbetet som straff för att han for på kurs? Nu försöker han förklara för Maria. Hon tycker han låter rebellisk så hon gråter och ber. Säger: Pedro, tänk på mej och barnen, ge dig inte in i något farligt. För Guds skull, jag ber dej...

Indiankvinna i sierran i Ecuador som spinner medan hon vallar fåren — händerna måste ständigt vara sysselsatta!

Hålla ihop livet

I Andernas långa bergskedja som går som två parallella raggiga hundryggar tvärs genom Ecuador och Peru — från Colombia i norr till Chile i söder — bor miljoner bergsindianer. Fattigbönder som arbetar på storgodsen eller som måste leva av ett stycke jord som både är för litet och för dåligt.

Här går livet i samma banor som det gjort genom hundratal år. Indianerna bor i usla hyddor eller hus med ett enda rum där höns och marsvin också håller till. Människorna sover vanligen på vassmattor på jordgolvet, för i enda sängen ryms bara några. Nätterna är iskalla under stora delar av året.

Kvinnornas liv är fullt av tungt arbete. Hålla ordning på djur, människor, ull, säd, kläder i ett rum där det bara finns ett par klädstreck i hörnorna. Laga maten i kokhuset över öppen eld på golvet, ingen rökutgång. Se till att livet går runt med tung vattenbärning oändliga branta vägar. Och grisarna skall ha mat och fåren skall föras på bete och jorden måste besås, renas och skördas — och det är

kvinnorarbete. Tvärs genom alla andra sysslor går spinningen. Kvinnorna spinner när de småspringer fram under sina väldiga ryggbördor till marknaden, när de vallar får och när de knäar hem under femtio kilos vattenbördor. Med bara händerna kardar de den flockiga ullen och spinner utan spinnrock. Ett vasstrå är spole och vänsterhanden matar fram ullen som bärs som ett fluffigt moln bundet kring en käpp under armen. Själva vävningen sköts av männen, så säger rollmönstret här.

Utöver allt arbete som växer ut kring hemmet har många kvinnor dagsverken på patrons fält. Ett par dar var vecka, ibland varenda dag, står de och hackar i potatisfårorna eller samlar ihop majskolvar. Småbarn på ryggen, de något äldre barnen i flock kring mor.

Se denna indiankvinna som är din syster. Svart långt hår som två risiga gardiner ner utefter kinderna, bakhåret bandombundet till en kotsvans. Ofta svår tandköttssjukdom som gör munpartiet svullet kring tandstumpar som fördärvats av jodbrist. Den långa svarta stabbiga

kjolen som hålls på plats av ett brett hemvävt band är trasig liksom den grova ylle-schalen, röd eller ibland blå eller grön. Den maskinbroderade blusen — nattskjortelång — är vanligen igen grodd av smuts. Liksom ansikte, händer och de nästan alltid nakna fötterna (han bär skor men hon går barfota). Att hålla sig ren är nästan ogenomförbart rent praktiskt, ber du om vatten att morgontvaga dig i får du kanske en mugg. Kanske är det heller inte så viktigt att tvätta sig för den som inget värde alls har.

Var vecka marknadsgång, det är navet kring vilket livet vrider sig. Grov exploatering när indianerna skall sälja sin gris eller poncho, om prisförhandling är det aldrig tal: var nöjd eller stick! Eftersom indianen knappt kan räknas som mänskligt väsen kan han behandlas hur som helst: nobbas, misstänkas, förödmjukas, trampas på. Det är begripligt om mannen, ibland kvinnan med, super sig fast vid någon av de många chichakrogarna som ligger som fällor vid in- och utgången till indianernas stigar. Och när han är full kan det hända att han slår hustrun. De högtidliga råden han och hon en gång fick av de gamla i släkten som radat upp sig utanför kyrkan efter bröllopet, är för länge sedan glömda. Vad var det de sa, de gamla? Det var något om att slå inte din fru utan var snäll mot henne... Och att var din man till behag och laga den mat han vill ha...

Här sitter nu senora Francisca blåslagen och lägger potatisar i grytan till middagen, idag som alla dagar. Mat han vill ha? Svältmat får de nöja sig med, annat är inte möjligt. För fast de stretar alla är det

Från marknaden i Riobamba i Anderna: kvinnan säljer färg till växtfärgning och kardborrar för ruggning av vävnaderna — på samma sätt som den köpande kvinnan har ruggat sin filt.

svårt att pressa något ätbart ur jorden. Frågan är inte om de har råd att köpa bullar på marknaden utan om de har råd att leja oxar till plöjningen. Går det inte får de göra oxens arbete och tröplogens med den egna kroppen.

Hemmet och byn. Där bortanför andra hyddor och byar och grannskap dit man har sin gång emellanåt. Detta är världen, den enda man känner. Mänskorna här lever i otrolig isolering, mest kvinnorna. I främlingsrädsla också lever de. De har gått kortare tid i skolan än sina män, de har nästan inte hunnit lära någon spanska och talar bara quechua, det gamla indianspråket.

Det är männen som står för kontakterna med den andra världen. Många av männen måste ta arbete i staden, som bärare mest. Ibland bor de hemma och får oändliga gångvägar. Ofta slår de sig ihop med kamrater och bor tio—tolv i samma usla rum i staden. Under månader, kanske under år. Men där hemma måste livet gå runt ändå fast ansvaret och arbetet har blivit större för kvinnorna.

Att resa sig och lämna hemmet är ingen utväg för indiankvinnan. Skilsmässor tolereras inte. Det hände att en indian kvinna tröttnade på slagen och lämnade sin man. Det lilla kooperativ som lantarbetarna hade bildat på orten höll på att spricka på kuppen, så starka gick vågorna. Kvinnans far var med i kooperativet och kunde hedervärda män finna sig i att ha en man i sin krets vars dotter hade skymfat sin man så oförlåtligt?

Indianerna lägst på människostegen. Men allra längst ner är indiankvinnan. Där har hon tryckt sedan århundraden och ingenting har förändrats till det bättre.

Dock finns det en möjlighet till växande i den hårda kvinnoroll som är hennes. För hon har sitt revir av vårdnad, barnomsorger och arbete för existensen. Hon mättar barnen och skickar iväg dem till skolan. Hon föder och flyttar barnet från inre livmodern till den yttre som är ryggvärmen från mors kropp och schalen. Hon tröstar barnen när de gråter och värmer dem om de fryser. Hon ger djuren mat och ser till att säd växer.

Så får hon ändå ett slags identitet, ett människovärde. Sprunget ur det faktum att liv dock måste levas.

Machoismen, mansöverhögheten slår igenom hårt och respekteras på ett sätt som både är komiskt, tragiskt och obegripligt. I Ecuador är detta ännu mer markant än i Brasilien, synes det mig.

Mansöverheten

Mannen beslutar, han talar å hennes vägnar. När han är med skall hon helst sitta tyst. Ännu lever på sina håll seden att en indian kvinna som talar i munnen på mannen när andra är närvarande skall få bränd mun, bokstavligen ett brännmärke över läpparna.

Fast många indiankvinnor gör ett minst lika hårt jobb som sina män på godsägarens fält eller på den egna förtorkade jordlappen, tas de inte med i uppvaknandet på samma sätt som männen. De kommer aldrig på campesinoskurs som han kanske gör. De räknas helt enkelt inte med, inte ens av organisationernas folk.

Man kan hitta undantag. På en kurs som biskop Proano i Riobamba anordnat för indianer-campesinos sades följande: Om ni vill nå friheten måste ni börja i det egna hemmet. Era kvinnor är exploaterade och bortglömda. Kvinnorna måste med, de är våra följeslagerskor och kamrater. De har fått huvud för att tänka, mun att tala med, hjärta för att åtrå, vilja för att önska och tycka. Kvinnorna har varit de som aldrig talat, därför räknar man inte med dem. Ni måste behandla era kvinnor hänsynsfullt och hjälpa dem och ta med dem i besluten i hemmet. Uppmuntra dem, hjälp, väck, organisera!

Kvinnofamilj i skuggan av en man

Slumkvinnan, trasproletariatets kvinna — och det finns miljoner av dem i Latinamerika — skall hålla ihop ett hem av fukt, trasor och smuts. Jordgolv, skräpigt palmbladstak eller rostiga plåtbitar på glid istället för tak. En kolburk att sätta grytan över. Ihoptigt gårdagsbröd och lite bönor hittade på en sophög. Fattigdomens alla småkrämpor med evig huvudvärk och tandvärk och smärtor i levern för parasiternas skull och klåda i stjärten för maskarna. Ovanpå detta grundtillstånd läggs de ständiga sjukdomarna.

För att överleva måste många ha någon form av förtjänst. Vilka sorters arbete står de halvsjuka, i förtid gamla, de tandlösa och ofräscha slumkvinnorna till buds? Aldrig de snygga rejäla jobben, stå i affär eller arbeta på kontor eller fabrik. Bara möjligt att haka på i service-näringarnas utkanter: tvätta åt andra, laga mat i andras kök — där de utsätts för frusterade medelklasskvinnors förakt och godtycke. Sätta sig på gatan för att steka fisk,

servera soppa, sälja hemkokta karameller. Tigga: timmars förödmjukande eviggång ur hus i hus i medelklasskvarteren eller utanför kyrkorna. Man måste sälja sin nöd i ord för att kunna få något, det blir lätt överutbud av klappande händer och vädjanden när tiotusentals kvinnor är ute för att tigga samtidigt. Också den som vill bjuda ut sig får känna av trängseln, ibland blir det bara till en bussbiljett hem till favelan.

Jag känner dessa svåra bilder framförallt från Recife i nordöstra Brasilien. Där finns också så många familjer uppbyggda kring kvinnor.

I de enorma slumkvarteren i hamnstaden Guayaquil i Ecuador är kvinnorna hårdare bundna till den man som gör dem med barn. I slummen bor 400 000 människor eller nästan lika många som i Göteborg. Livssituationen här är inte lika förtvivlad som för dem ni hörde om nyss, dock mycket pressad.

Typiskt för många här är att mannen bor kvar hos första frun — om de är gifta eller inte kan vara likgiltigt — men att han har en kvinna nummer två någon stans i närhe-

ten och har barn med båda. Två parallella familjer alltså som han bestämmer över och helst skulle försörja. Detta mannens dubbelliv är så vanligt och så accepterat att just ingen säger något. Opponerar sig någon av kvinnorna har mannen all rätt att slå henne. Och han slår och hon försöker kväva skriken för nyfikna grannars skull och hon blir än vaksammare på ord, ögon, röst så att de inte skall förråda vad hon känner och tänker. Inte låtsas om, bara så kan ett förödmjukande liv utan våld levas.

Så här kan det vara: en man gick direkt från arbetet till frun och sina sju barn var dag. Han åt och vilade. Så gav han sig iväg till andra kvinnan för att sova hos henne över natten. I tidig morgon innan det börjat ljusna gick han halvmilen till första hemmet och drack morgonkaffe med frun och barnen. Var natt, var vecka, år efter år.

Men senora Antonia vid 25:e gatan i Guayaquil tröttnade på att hennes man sällan kom hem och på att han jämt var hos den andra och slog henne när hon sa ifrån. Så hon tog de tre barnen och gav sig iväg. Hon hade just kommit från BB, under tre ljuvliga vilodagar hade hon planerat fram sin frihet. Kläderna lastade på ett trasigt barnvagnsunderrede, barnen bar grytor och stolar. Så gick de tills de hittade ett tomt hus med öppen dörr och där slog de sig ner och hoppades på frist innan ägaren skulle komma och köra bort dem.

Jag förlorade spåret där. Men hittade det ett halvår senare. Då hade Antonia flyttat tillbaka till mannen. Kanske var det senora Sabinas skuld för Sabina är Antonias vän, de hör till samma församling. Sabina har berättat hur hon själv var beredd att bryta upp från sin man efter tio svåra år med barnafödslar var tion-

I Guyaquil i Ecuador, en stad stor som Stockholm, finns en jätteslum där 400 000 människor bor. Den här kvinnans hus var så trångt och snett så att det var som om hon bott under en trädkrona, med det nödtröttaste skydd mot väder och vind.

de månad. Som i fängelse satt hon och mannen spelade bort nästan hela förtjänsten på kortspel. Så hon stod där en dag och sa att nu går jag, nu vill jag gå på sjukvårdskurs och lära mig något och börja arbeta — och hon visste att han skulle köra ut henne.

Men mannen sa att det fick hon väl göra då, bara hon stannade. Och det att Sabina till slut sparkade upp sin träsiga bräddörr och klev ut och tog ett ansvar för sitt liv förändrade allt för henne.

Men det är inte alldeles säkert att Sabina tänker på det där när hon vill ge goda råd till Antonia idag. Kanske är ord som besinna... försöna... förlåta mer aktuella för henne nu sedan hon blivit frälst och har sin egen frigörelsekamp på tjugo års avstånd.

Vi tror ofta att den latinamerikanska familjen är oupplösligen sammansvetsad i kraft av det katolska förbudet mot skilsmässor. Men bland de fattiga är det inte så, många gifter sig aldrig. De håller kanske ihop ändå livet igenom. Men ofta vandrar mannen vidare, får barn med en ny kvinna.

Polygamin, som man ser så många prov på bland negerbefolkningen i Brasilien, förde slaverna med från Afrika. Där hade den livsnormen både statusvärde och fyllde en ekonomisk och praktisk funktion. Så kommer det sig att det finns så många kvinnofamiljer uppbyggda kring en mamma. Allt ansvar på kvinnan, hård moderscentrering. Men gentemot männen som kommer och går är kvinnorna ofta kravlösa, de finner sig i att behandlas nästan som varor. Starkast är lojaliteterna mot barnen: "mannen kommer in genom dörren men barnen är rotade vid hjärtat."

Martyrrollen är hårt invävd i medelklasskvinnans situation i Latinamerika. Därför måste senora plåga sina döttrar med martyrop var dag, ge dem skuldkänslor, bädda för deras frustrering.

Förtryckarrollen kan hon hellre inte lämna. En kvinnornas solidaritet tvärs över klassgränserna är hon inte kapabel att känna.

Senora har fostrats till en manskultur där kvinnan får sitt enda värde som prydnad och barnaföderska. Men så miste de kanske också den rollen för mannen träffar någon som är yngre och snyggare och hustrun får försöka hänga med fast ratad, det yttre skenet är allt. En frustrerande situation som kan speglas i den iver med vilken medelklasskvinnan klämmer in sig i åtsittande dräkt eller urringat siden.

Vid Recifes universitet, granne till distrikt med omätlig nöd, går

studentskor och fördriver tiden med att läsa musik eller konsthistoria i väntan på sina killar som har farit ner till Sao Paulo för att studera och få jobb, chanserna är större där...

Dock finns det kvinnor av annan sort — läkare, lärarinnor, utredare, sociologer, advokater, nunnor, socialarbetare — som har en livsstil som på varje punkt avviker från senoras och hennes medsyslars mönster. De gör ett medvetet och ofta väldigt fint arbete för folket.

Strax före sekelskiftet blev det möjligt (Ecuador) att anställas i offentlig tjänst om man var kvinna. Än har ingen kvinna varit minister, bara en kvinna har suttit i senaten (som nu är upplöst på grund av militärdiktaturen). Ecuador var det andra Latinamerikanska landet där kvinnorna fick rösträtt. I den mån val

förekommer deltar kvinnorna bara sporadiskt, de stöder oftare än männen de konservativa partierna.

Många kvinnor i Latinamerika motståndsbetalar vid männens sida. I studentrörelser, i ungdomssammanhang, i gerillan. Också inom den kämpande katolska kyrkan och i fackliga organisationer i den mån de får förekomma. Av begripliga skäl är det svårt att mäta hur utbredd oppositionen är i de olika länderna och hur långt kvinnorna medverkar.

De hårdast pressade människorna — sockerarbetarna och stadsproletariatets människor, också lantarbetare — med andra ord minst hälften av befolkningen — är ofta så stukade och ödelagda av generationers förtryck att de inte har förutsättningar att se på sin situation utifrån och allt-

så inte kan kämpa för att förändra den. De har fullt arbete med att försöka överleva.

Men när en och annan ändå reser sig och vill en förändring är det oftare män än kvinnor därför att hela traditionen bäddar för kvinnlig passivitet och därför att det angelägnaste (kortsiktigt) för kvinnan kan vara att skydda barnen. Barrikadkvinnor är sällsynta bland de mest utsatta i Latinamerika.

Social revolution — kvinna och man tillsammans

Så har de flimrat förbi, kvinnödena. Något är lika för alla, antingen de bor i en favela utanför Recife, i Pernambucos sockerdistrikt, i Sierran i Ecuador eller i ett medel-

Man ser nästan aldrig en kvinna i litet allvarligare sammanhang, som utbildning eller politik. Den här kvinnan var ett undantag. Hon satt i tre dagar med barnet i famnen på en "medvetandehöjande" kurs i provinsen Chimbo-razo i Anderna, en provins där indianerna exploaterats oerhört hårt. För fyra år sedan hade bönderna köpt jorden — nu kom nästa steg, att skaffa sig ett människovärdigt liv: "Först kommer jorden, sedan det 'educativa' (utbildningen, uppfostran)." Kursen var praktiskt inriktad med direkta frågor: Hur ska ni få vatten? Varför odlar ni inte grönsaker? Varför köper ni sprit på söndagarna i stället för kött åt er familj?

klasshus i en storstad. Kvinnorna lever i en skev och påfrestande situation gentemot mannen. Kvinnan underst, alltid underst. Och alltid med icke-utnyttjade krafter som förnekas och förkvävs.

Ändå är man och kvinna på den latinamerikanska kontinenten i samma båt. Framförallt när det gäller de fattiga miljonerna och det är ju de som dominerar, det gäller minst 150 miljoner människor. Både hon och han utnyttjas, kan knappt överleva. Både man och kvinna behöver frigöras (= frigöra sig själva) dvs få anständiga levnadsvillkor, människovärde och självtilltro. Det är ett klass- och samhällsproblem mera än ett könsproblem.

Men den sociala revolution som måste komma en dag kommer inte utan vidare att frigöra kvinnorna. Varken de fattiga kvinnomiljonerna eller medelklasskvinnorna som är fångna i sitt mönster.

Att en revolution kan ta som målsättning att frigöra kvinnorna från den plats underst på människostegen där kulturmönster och tradition har placerat dem så långt man kan följa tillbaka har Kina och Vietnam visat. ■

HUR SKALL DET GÅ FÖR KVINNORNA I GHANA?

Mirre Hofsten

De självständiga kvinnorna i Ghana och andra västafrikanska stater är exempel på hur västerländsk kultur- och ekonomisk imperialism i många fall kan försämma kvinnans ställning under moraliska paroller om "utveckling" och "utbildning".

Varje söndag kommer det en spenslig elvaåring till vårt hus strax utanför Ghanas huvudstad Accra. På huvudet bär hon ett stort fat, fyllt med apelsiner. Hon lyfter ner fatet och sätter sig på trappan, och så handlar vi av henne. Pengarna knyter hon in i en flik av blusen. Ofta är fatet så tungt

att hon måste ha hjälp att lyfta upp det på huvudet igen.

På vardagarna går hon i en missionsskola. Att skriva och räkna kommer hon naturligtvis att få nytta av som vuxen — inte minst om hon fortsätter att driva handel, det vanligaste yrket bland ghanesiska kvinnor jämsides med jordbrukande. Däremot är det tveksamt om hon får någon glädje av studier i europeisk historia och andra kunskaper med tradition från den koloniala tiden. Hon kommer säkerligen inte att fortsätta till högre studier — i stort sett det enda skolan förbereder för, utöver baskunskaperna i läs-

ning, skrivning och räkning. Men några av hennes bröder kanske fortsätter. Och klarar de sig fram och genom universitetet blir de en del av den så kallade "eliten". De kan få svårt att få jobb. Men får de jobb blir det knappast någon annanstans än inom det självgenererande utbildningsväsendet, inom förvaltningen eller i någon industri med tillverkning av varor just för "eliten" — såvida de inte blir anställda i någon firma för råvaruexport. För att arbeta inom jordbruket kommer de att känna sig för fina. Och den industri som behövs för det eftersatta inhemska jordbrukets utveckling är svagt utvecklad. När vi var i Ghana —73 fanns det inte enstillräckligt stor produktion av huggknivar — böndernas vanligaste redskap.

Var de här universitetsutbildade bröderna än hamnar är ett säkert: de kommer att känna sig främmande för sin

En innehållsrik
kulturhistoria och
underutveckling
Andre Gunder Frank
om Chiles ekonomi
Bai Bang
en utmaning för
svenskt bistånd

rapport

från SIDA - 2 mars-april 1975

Rapport från SIDA är ett forum för fri debatt. Den ger bakgrunden till aktuella problem och analyserar olika utvecklingstendenser i u-länderna. Den försöker behandla problemen från u-ländernas utgångspunkt.

I maj utkommer ett temanummer om kvinnan i världen, höstens temanummer behandlar de gamlas situation samt FN. Vartannat nummer tar upp ett särskilt tema.

Rapport från SIDA kommer ut med 8/nr/år och kostar 20 kr helår (12 kr halvår) inkl moms.

Den beställs genom SIDA c/o Directus AB, 172 80 Sundbyberg.

syster. De kommer att tycka att de lämnat henne långt efter sig. För de har ju fått bildning...

Men de är inte uppvuxna med kvinnoförakt. Hela Västafrika, och i synnerhet Ghana, är känt för sina självständiga kvinnor. Man möter dem till exempel på marknaden i Accra. Där sköter kvinnorna kommersen. Och de gör det inte som biträden åt några män. De har själva odlat de grönsaker de säljer eller själva skaffat tygerna, tvättmedlen och allt vad där finns att köpa. Tidigt på morgnarna har de kommit vandrande in till stan med oerhörda bördor staplade på huvudet — såvida de inte hör till dem som sparat ihop till en hyrd eller

egen "tro-tro", en halvöppen lastbil med sittbräden för marknadskvinnorna med deras korgar och barn.

80 procent av detaljhandeln i Ghana ligger i händerna på kvinnor. På landsbygden sköts mer än en tredjedel av det direkta odlandet av kvinnor. Det har varit mer. Men männen övertar odlandet i och med att man börjar överge det traditionella växelbruket och ersätter det med plogbruk, och i den mån man odlar för export — t ex kakao.

Men också i de fall där mannen i ett hushåll står för större delen av odlandet är det självklart att kvinnan har ett eget jordstykke. Där kan hon t ex odla grönsaker för avsalu.

Kvinnornas ekonomiska självständighet har givetvis haft inverkan på flera områden. De traditionella hövdingarna har nästan alltid en kvinnlig hövding vid sin sida. Det är inte en drottning i vår bemärkelse. Hon har en självständig makt, visserligen mindre vidsträckt än den manlige hövdingens, men långt ifrån obetydlig. Bland annat har hon vetorätt när det gäller val av ny manlig hövding.

Polygamin är inte utrotad i Ghana. Vi betraktar väl automatiskt polygami som ett bevis på kvinnoförtryck. Men eftersom kvinnorna i Ghana är ekonomiskt självständiga och aktivt bidrar till familjens uppehälle är det ofta de som

Ghana ligger i Västafrika. Under den brittiska kolonisationen kallades landet Guld-kusten. Ghana har en yta som är ungefär hälften av Sveriges och har ca 9 miljoner invånare. Det är ett gammalt kulturland som lidit svårt av utsugning från européer sedan slutet av 1400-talet. Ghana var slavhandelns främsta fäste. Landet blev självständigt 1957. Huvudnäringarna utöver jordbruk är export av kakao, guld, timmer och diamanter.

Den kvinnliga förvärvsintensiteten är hög. 30 procent av kvinnorna har sin huvudsakliga sysselsättning inom jordbruket, 15 procent inom handel. Bara 2 procent av de kvinnor som räknas som yrkesverksamma är anställda; de övriga är självständiga arbetare, familjemedhjälpare eller arbetsgivare. (Siffrorna från 1960) Befolkningsökningen är omkring 2,5 procent per år.

Kvinnor på väg till marknaden på Keta Market Day.

ber mannen skaffa en hustru till. Fler kvinnor i familjen betyder fler arbetshänder. I konsekvens härmed är döttrar välkomna. De representerar ett värdefullt kapital — i motsats till exempelvis Indien, där många döttrar att behöva utrusta med hemgift är en katastrof för en fattig familj.

Dessvärre går utvecklingen närmast tillbaka för Ghanas — och hela Västafrikas — självständiga kvinnor. Och där har européerna en avgörande del av skulden. Att de gamla kolonisatorerna bidragit till att vrida klockan tillbaka för kvinnorna liksom för de koloniserade länderna i sin helhet är förstas ingenting att förvåna sig över. Att kristendomen, som i Ghanas fall lyckats omvända nära halva be-

folkningen, haft en negativ inverkan på kvinnornas självständighet är klart. Visst har väl allas likhet inför gud predikats. Men det var kyrkan som kom med sina manliga präster och biskopar och med den europeiska skolan, som traditionellt vände sig nästan enbart till pojkar. Det var kyrkan som spred föraktet för den inhemska kulturen och traditionen. Detta är välkänt och inget att undra över.

Men det är inte bara det. Också det efterkoloniala europeiska inflytandet har varit negativt för kvinnornas del. Ester Boserup berättar hur de tekniska rådgivarna helt missat kvinnornas andel i jordbruket när de kommit för att lära ut nya metoder. Och så har kvinnorna fortsatt att odla på det traditionella sättet, medan männen fått lära sig att använda moderna redskap. Och plötsligt har männen fått bättre resultat. De har tagit hand om odlingen för avsalu i stor skala, medan kvinnorna blivit kvar i husbehovsodlandet och odlandet för torgförsäljning i liten skala.

I Ghana gäller som i flertalet länder att flickor visserligen kan studera, men det är pojkar som huvudsakligen gör det. Och ju vanligare det blir med högre studier, desto längre blir avståndet mellan män och kvinnor. Detta har jag redan berört.

Urbaniseringen slutligen har också ett negativt inflytande på kvinnornas självständighet. I byarna har kvinnorna sina självklara uppgifter: de odlar, de säljer sitt överskott. När de kommer till stan försöker de fortsätta att ägna sig åt handel. Men förtjänsterna blir inte så stora när man inte har egna produkter att sälja. Återstår då fabriksjobb. Men i fabriken kan man inte ta med sig barnen. Och det är ont om jobben.

Många kvinnor döms till en hemmafrutillvaro i slummen.

När marknadskvinnorna i Accra kommer vandrande i sina granna kläder, med enorma huvudbördor och ofta med ett barn på ryggen är de givetvis präglade av sitt slit. Men de är inte nedtryckta. De har en självklar värdighet, och de har sällan långt till sång, dans och skratt.

Men hur ska det gå för dem? Ska "utvecklingen" ta ifrån dem och deras systrar på landsbygden deras självständighet? Ska de med Lawino i Östafrika klagande behöva sjunga:

Mina stamfränder, jag gråter
Hör på mig;
Min mans hån
Är en plåga jag inte kan
bära
Min man förtalar mig och
mina föräldrar;
Han säger rysliga saker om
min mor
Och jag skäms så förfärligt!
Han grälar på mig på
engelska
Och han är så överlägsen...

Eller ska de återfå sin forna ställning och tillsammans med sina män skapa en nation, fri också från det efterkoloniala förtrycket, så som befrielserörelserna i Guinea Bissau, Angola och Mozambique tycks vara i färd med att göra? ■

Litteratur:

Ester Boserup: Kvinna i u-land. R & S

Signe Höjer: Kvinnomakt — könsroller i tropikerna. LT/Tema

Verdandis Ghanagrupp: Ghana — guld kust, slavgust, kakakust. Prisma

Okot p'Bitek: Lawinos sång. Prisma

Rapport från SIDA 11—12/1970 (artikel av Karin Himmelstrand)

Rapport från SIDA 6/1971 (artikel av Ester Boserup)

Kvinna utan ansikte

— den indiska bykvinnan

Ulla Torpe

Den indiska kvinnans historia är historien om total maktlöshet och om väldiga mänskliga problem. Men ur massan reser sig kvinnor som orkar bryta mot ett mångtusenårigt kast- och klassförtryck och som genom sitt exempel visar på en väg till lösning. Ulla Torpe gjorde i vintras ett studiebesök i Indien och redovisar här några av sina intryck. Foto Ann Andrén

Den indiska bykvinnan är — tillsammans med mannen — fastfrusen i en samhällsform som bildades för många tusen år sedan. I den indiska byn finns fortfarande ett levande kastsystem som effektivt skiljer olika grupper från varandra, en uppdelning på ägare av jord och jordlösa där de senare med nödvändighet tvingas arbeta åt de förra för att kunna överleva och en patriarkalisk storfamilj, där kvinnan ända till idag levt i purdha (dvs i sträng avskildhet inom hemmet) och mannen är byns ansikte utåt.

År 1947 då Indiens självständighet proklamerades innebar att både kastsystemet, egendomsfördelningen i byarna och kvinnans ställning sattes ifråga. Förändringens vind skulle nu svepa över den nödställda indiska kontinenten och riva med sig kast- och könsgänser så som Mahatma Gandhi år efter år och i stat efter stat hade predikat och

lärt. Nehru, hans lärjunge och efter honom Nehrus dotter, Indhira Gandhi, hade samma mål och Indhiras regering fortsatte med ett utvecklingsprojekt som var ambitiöst, ja storartat till sin målsättning men varken mer eller mindre ett fiasko till sin pedagogiska utformning.

Att Gandhi fick människorna att följa sig i den gigantiska "ohörsamhetskampanj" som blev den direkta orsaken till engelsmannens fall och Indiens frihet berodde på hans täta och nära kontakter med män och kvinnor på Indiens landsbygd.

Att så ytterst litet händer på samma indiska landsbygd då det gäller att riva sönder det traditionella tvång som skiljer människa från människa, man från kvinna beror på att besluten om de storartade utvecklingsprojekten har fattats helt ovanför huvudet på miljoner indiska byinvånare och framförallt ovanför huvudet på Indiens över 200 miljoner bykvinnor.

Samtalen redovisade i den här artikeln ägde rum under en studieresa till Sarvodaya Ashram, en skola i nordvästra Indien, som bedrev utvecklingsarbete i byarna. Skolan är en vänort till Tyresö Ulands och Fredsförening (TUFF). För ytterligare upplysningar om kontakten mellan TUFF och Sarvodaya Ashram, kontakta TUFF, tel. 712 44 63, adr. Box 58, 135 01 Tyresö. Insamlingskonto, postgiro 79 36 36-2, Tyresö.

Vad är det då som måste hända för att den indiska kvinnan skall kunna få ett värde inte bara som kvinna — utan också som människa.

Ja, det finns sannerligen inga entydiga svar på den frågan. För mig var det mötet med Jiwiben i byn Ghantila i staten Gujarat, Indien som fick mig att försöka ställa problemen och det var historien om Gainabehen i byn Vedachi i samma stat som fick mig att åtminstone ana lösningen på dem.

27 dec. 1974

Den indiska landsbygden het och dammig, den indiska torkan påtaglig och grym. Den steniga forvägen går rakt över flodbädden av sand där inte en rännil skvallrar om att detta egentligen är ett tillhåll för rinnande mäktiga vatten.

I byn Ghantila möts vi av byns ansikte, av männen. Ruda Sava Kamani, ordförande för byrådet, en mörk, inbundet vacker man av patelkast, svarar på frågor, beskriver, följer oss. Vi sitter på golvet med korslagda ben utan skor i en stor byggnad framför resten av byrådet som består av män, män, män. Män av flera kaster: patel, sagar, barvar, kumbar och de kastlösa som kallas harijans. Mot slutet av denna välkomstritual dyker tre små flickor upp i salen och sätter sig längst bak.

Kvinnorna finns i de hemlighetsfulla gränderna, skymtar i portarna, dyker upp i fönstren, drar slöjorna tätt

över ansiktet, ler skyggt på avstånd. Vi ser de lätta nakna fötterna skymta, hör de snabba kvinnorösterna.

Vi gör den nödvändiga artiga vandringen runt bland de förnäma kasternas hus men kan knappt hålla våra otåliga frågor inne längre, frågor det inte lönar sig att ställa i de husen, frågor som bara kan besvaras därnere i de mörkaste gränderna, bland de mest avlägsna hyddorna, inne i de enklaste kyffena — hos de kastlösa, de som Gandhi lät kalla för harijans, vilket betyder guds små barn.

Jiwiben

Hon är liten Jiwiben och hon sitter på golvet, har ett uttryck av melankoli som kommer och går mellan de höga kindbenen. Hon bär en sliten röd sari — det är hennes enda. Yngsta flickan är 7—8 år, tovig och smutsig, de små barnbarnen klänger runt henne och flugorna klänger på dem. Hon är omkring fyrtio år, anser sig gammal.

Ibland drar ett leende stråk över ansiktet, hennes händer fladdrar som löv och hon gömmer skrattande sitt ansikte i händerna.

Vad hon berättar om sitt liv i byn Ghanthila skulle miljoner indiska bykvinnor kunna berättat och även om inte kvinnöden i Gujarat är helt identiska med dem i Bihar, Punjab; Bengalen, Kerala, Uttar Pradesh eller Mysore så har de ändå så många gemensamma nämnare att de skulle bli ett hot, en fara, ja ett gigantiskt kraftfält om de slog sig samman för att förändra sina villkor.

Hon målar upp sitt liv framför oss så som hon tror att vi vill ha det. I de mörka levande ögonen och i de snabba kasten med händerna anar vi nyanser som vi inte annars får i tolkens snabba översättning. Och när kontakten smyger sig

på oss, den nära och förtroliga och egendomligt lockande kontakten mellan främmande kvinnor berättar hon om sitt fattiga liv, där mat inte alltid finns, och ingen extra sari när hon tvättar sin enda, om sina barn av vilka en enda son fått gå i skola, om skammen att ha fått den yngsta så sent att flickan var nästan jämnårig med yngsta sonens barn.

— Sen dess slutade min man och jag att sova med varandra, säger hon, och gömmer ansiktet i händerna.

Hon giftes bort vid tolv års ålder och hade då aldrig sett sin blivande man. Hon grät när hon lämnade modern. Svärmodern var nu den som skulle stå henne närmast, som hjälpte henne vid förlossningarna och som såg efter hennes barn när hon arbetade ute på fälten. För svärfadern fick hon aldrig visa ansiktet. Så var seden. Att tillhöra harijankasten innebar att vara mycket fattig, att arbeta hela dagarna ute på fälten åt andra, att inte äga egen jord, att inte få ta vatten ur byns gemensamma brunn — förr åtminstone — att inte kunna ha sina barn i byns skola. Jiwiben skyller detta faktum på att de tre flickorna måste passa sina småsyskon men det stämmer inte riktigt. Skälen är flera. Ett är att barnen inte har kläder hela nog att visa upp i skolan. Ett annat är att de inte orkar med det sociala trycket att vara lågkastig i en skola där också högkastiga undervisas och ett tredje är — upprörande nog — att harijanflickor inte sällan våldtas om de är ute på egen hand. Och våldtagen flicka är skändad för livet i ett land som Indien.

Jiwiben är aldrig utanför huset. Nyheter får hon via mannen, politik är henne främmande.

Jiwiben är nöjd med sin man och när jag ser mannen tror jag henne.

Hon böjer sig för honom vad han än beslutar. Då tror jag henne inte.

— Allt vad vi behöver, kärlek... mat... det får vi från honom. Då överdriver hon.

— Jamen, han är ett lejon, säger hon. Då skrattar vi alla.

Jiwiben glittrar av förtjusning att hon får oss att skratta. Hon fnittrar som en liten flicka och stryker sin näsa, trycker handflatorna mot varandra.

Och då har hon till sist försökt förmedla det alla indiska kvinnor bör kunna förmedla. De indiska männen är lejon... gudar. Och samtidigt har hon förmedlat ett underliggande budskap: men det brukar vi skratta åt.

Detta är dock det enda i berättelsen där vi anar en dubbel innebörd. För Jiwiben är hennes eget öde förutbestämt, aldrig ifrågasatt. För många indiska kvinnor och för oss som ser det indiska bylivet med främmande ögon blir historien om Jiwiben en historia om total maktlöshet och om väldiga mänskliga problem.

Den indiska kvinnans maktlöshet är mångfaldig.

1. Den är ekonomisk

Nästan ett barn ges den indiska kvinnan bort till en främmande familj. Nästan alltid innebär det ekonomisk uppförring för hennes föräldrar. Utgiften för hemgift är mycket stor, föräldrarna tvingas skuldsätta sig. Många döttrar innebär ofta en börda. Flickorna spelar alltså en ekonomisk roll i en familj som nästan alltid är negativ.

2. Den är känslomässig.

Hon får en man hon inte känner men nästan värre är att hon underställs en svärmor om vilken hon på förhand ingenting vet. Hon rycks — i

motsats till mannen — upp ur sin egen trygga omgivning och planteras om i en främmande otrygg. Här värderas hon främst som arbetskraft. Samtidigt som hon ammar barnen måste hon arbeta i jordbruket, antingen i det egna eller om hon är lågkastig och jordlös, vilket brukar sammanfalla, som lantarbeta-re på andras fält.

3. Den är sexuell

Hon drar ständigt en slöja för ansiktet då svärfadern närmar sig och det gör han självfallet tämligen ofta då de bor i samma hus eller åtminstone i samma gård. Ett symboliskt skydd för *sexuella övergrepp som inte sällan brukar förekomma* i ett land med så stränga sexuella tabun. Många kvinnor i Ghan-tila vittnade om sin rädsla att ensamma gå ut på fälten.

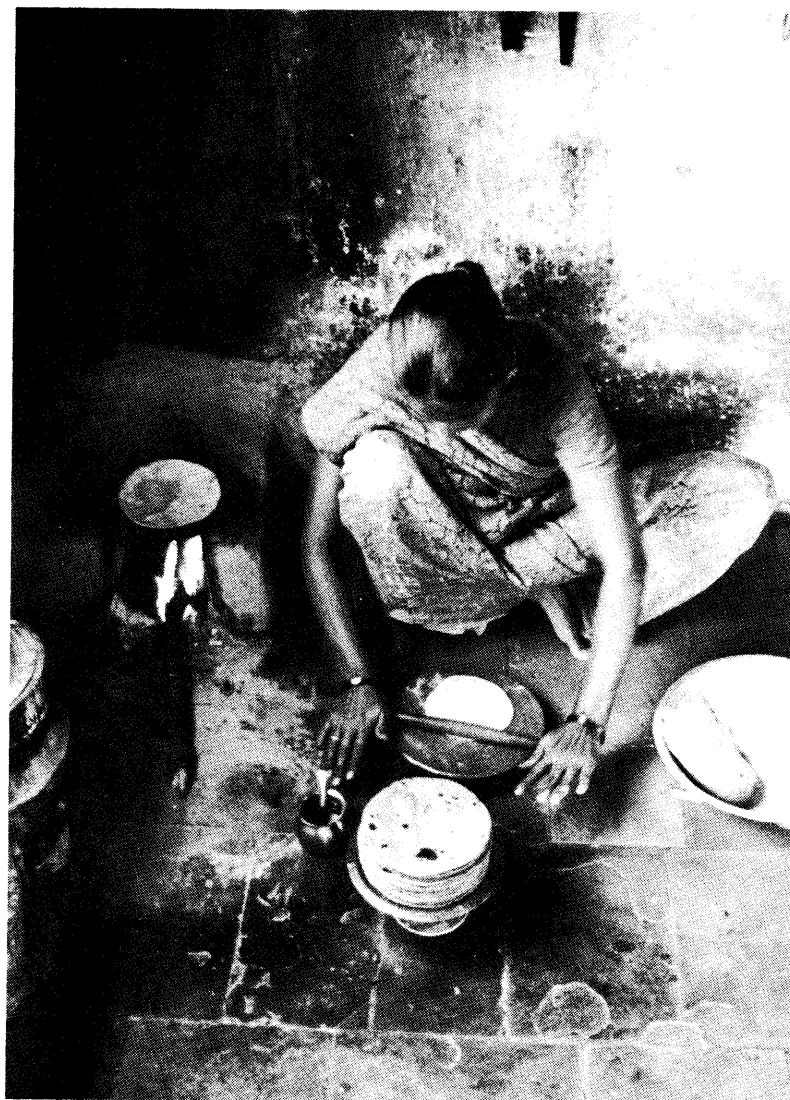
4. Den är politisk

Genom att hon inte har till-låtelse att gå utanför huset blir hennes synkrets så snäv och hennes tillvaro så trång att *egna personliga krav aldrig ens formuleras*. Hon förmenas kunskap om omvärlden och på så sätt kan hon aldrig sätta sig själv i relation till någonting annat än andra kvinnor, spegelbilder av henne själv. Så trampar hon runt i sin maktlöshets ekorrhjul.

Gainabehen

Och med alla dessa handikapp i minnet växer berättelsen om Gainabehen från byn Vedachi i Gujarat fram, en berättelse om hur en av de ansiktslösa, en av de orörliga miljonerna lösgör sig från den maktlösa skaran och får ett alldeles eget ansikte, stakar en alldeles egen väg ut ur maktlösheten. Det är år 1959 då den indiska sociologen Kusun Nair möter henne i Vedachi och hon berättar så här om Gainabehen.

— Hon är mycket liten och spröd och hon måste ha varit

vacker som ung men nu har hon inga tänder att le med. Ler ändå. Förläget och behagligt ler hon och fumlar blygt med händerna när hon berättar sin historia. Håret är fortfarande svart och hon bär en vit sari med blå bård.

Bredvid henne sitter hennes man. Han heter Ghuria och han är hennes raka motsats. Han har grova drag, är klunsig och har mustascher av obestämd form.

Vad som hände och vad som egentligen var så oerhört det berättar hon med samma blyga leende som när hon talar om att hon gifte sig vid elva års ålder och fick fyra barn.

Hon bröt upp från sin man,

"Chapati" (en sorts tunnbröd) bakas flera gånger om dagen i de indiska hemmen.

sin familj, sin by och mot deras vilja och mot det starka sociala trycket bröt hon den tusenåriga försteningen, slöt sig till den medborgerliga o-hörsamhetsrörelsen som Gandhi då ledde från sitt högkvarter i Gujarat, skrev in sig som medlem i kongresspartiet, gick strejkvakt i byn Sura. Där arresterades hon, ställdes inför rätta och dömdes till ett års fängelse.

När hon kom tillbaka till byn, till sin man, talade han inte till henne, dömde henne hårt. Men Gandhis idéer hade

nått henne med så våldsam kraft att hon — när den stridbara Lämna Indien-rörelsen kom år 1942 — åter lämnade man, familj, by — och nu hade hon fyra barn — för att åter sluta sig till Gandhi. Hon kom på nytt i fängelse och på nytt tog alla hennes närmas-te avstånd från henne.

— Men, säger hon, när den femtonde augusti kom år 1947 och Indien blev fritt då var jag mycket lycklig.

När swaraj — oberoendet — kom återvände hon till sitt liv som hustru till en mycket intetsägande bonde, vaknade åter klockan fyra om morgonen, tände i chulan, väckte barnen, läste sina böner, såg till boskapen. Och byn hade åter fångat upp henne i sitt klamrande grepp. Portarna slog igen mot yttervärlden. Hon blev åter kvinna utan ansikte.

I Gainabehens politiska handling anar man lösningen på den indiska kvinnans och med henne det indiska folkets problem.

När någon/några med tillräcklig tro på kvinnans kraft och förmåga att bryta de tusenåriga kast-klass - och könsorättvisorna — som i detta fall Gandhi — ställer de för henne nödvändiga kraven och klär dem i hennes eget språk, då kan hon — som i detta fall Gainabehen — resa sig ur den mångfaldiga maktlösheten. Och då kan hon offra den skenbara tryggheten i byn för att kämpa för frigörelse från förtryck — politiskt och personligt.

Så länge som regeringsdekreten haglar ovanifrån kommer inte mycket att hända i de indiska byarna. Vad man kan hoppas på är en Freireinspirerad offensiv, ledd av politiskt medvetna kvinnor och män med förmåga till nära mänskliga kontakter.

Mer än 200.000.000 indiska bykvinnor väntar på att äntligen få visa sina ansikten. ■

Pakistan: "Kan jag inte få träffa husets kvinnor också?"

Förra året jobbade jag i Pakistan på ett utvecklingsprojekt för landets textilindustri. "Konstigt att de valde en kvinna till det här jobbet" sa mina arbetskamrater när jag anlände. Arbetskamraterna var förstas alla män. De lät mig förstå på en gång att jag nog skulle få svårt att klara av jobbet i Pakistan och steget in i denna av männen totalt dominerade värld.

Det gick faktiskt flera månader innan jag träffade några kvinnor.

Jag bodde i Karachi. Det är en stad på ca 4 miljoner människor. Alltså borde det finnas 2 miljoner kvinnor där. Med en promenad i Karachi kan få en att tro att det bara går en kvinna på tusen män, så sällan är det man ser kvinnor i folkvimlet. Ser man några är de oftast klädda i "burka", ett sorts tygtält som döljer hela kroppen, bara med ett litet nätförsett titthål för ögonen. Tänk dig in i det: att gå med ett stort tygsjok över sig när det är 35 grader varmt. Vilken tortyr.

Ändå är Karachi den modernaste staden i Pakistan, den stad där det börjat lossna litet för kvinnorna. Där några vågar visa sig utan "burka" och speciellt en del yngre kvinnor börjar ifrågasätta om kvinnors liv verkligen ska bestå i att leva i "purda", ordagrant översatt "bakom skärmen".

I norra och östra delarna av landet, t ex i städerna Peshavar och Quetta är kvinnor utan "burka" otänkbart. Det skulle mycket väl kunna bli anledning till upplopp om de

vågade sig ut utan detta plagg.

Efter ett tag blev jag hem-bjuden till mina manliga arbetskamrater, som de flesta hade fruar, systrar, mödrar och andra kvinnliga släktingar hemma. Jag glädde mig åt att äntligen få träffa de pakistanska kvinnorna. Men det var inte självklart ens hem-mavid, visade det sig. Männen höll till för sig och inga kvinnor syntes till eller deltog. Vi åt middag som kvinnor lagat till och dukat. Vi drack té. Till slut kunde jag inte hålla mig längre. "Kan jag inte få träffa husets kvinnor också?" Jo, nu kunde det gå bra, nu var de nog färdiga med alla bestyr. I ett rum långt in i huset satt minst femton kvinnor. Mor, systrar, hustru och döttrar. Men det blev dåligt med kontakten, några hälsningsfraser och inte mycket mera. Kvinnorna kände sig besvärade av främlingen som var kvinna men ändå tillhörde männens värld. "De är inte vana vid främlingar" förklarade männen.

Men sedan hände en smått sensationell sak på jobbet. Jag fick två kvinnor till medarbetare. Det var förstas otänkbart att jag som kvinna skulle ha män som närmaste medarbetare.

Nighat och Nasrene anlände till kontoret klädda i traditionell pakistansk dräkt, långa blusar, kamiz, vida byxor, shalvar och långa slöjor över axlarna. Slöjan är mycket opraktisk men utan den kan de inte uppträda, slöjan är i stället för "burka" och fungerar som anständighetssymbol.

Genom Nighat och Nasrene har jag fått veta mycket om

kvinnors liv i Pakistan. Inte en enda sak som jag tyckte var självklar och enkel höll för den konfrontationen med pakistansk verklighet. Ändå är Nighat och Nasrene djärva flickor. De har vågat bryta mot mönstret och söka jobb på en arbetsplats med nästan bara män. De har gjort det som flickor i Pakistan knapast vågar tänka på ännu.

Båda har gått igenom flickskola, College of Home Economics. Inte vad vi menar med yrkesutbildning, men det som står till buds i Pakistan. När jag besökte skolan fick jag veta att bara 1 % av flickorna fortsätter ut i yrkeslivet, när de slutat.

De flesta av de yrkesarbetande kvinnorna i Pakistan är lärare vid flickskolor eller sysselsatta inom sjukvård med specialisering på gynekologi.

Att kvinnor arbetar utanför hemmet är annars mycket ovanligt. Under ett år i Pakistan har jag bara stött på kvinnor inom några få områden. En banktjänsteman, flygvärdinnor, en konfektionsdirektör, sömmerskor på några få fabriker — de flesta som arbetar inom konfektionsindustrin är män, men många kvinnor utför sömnadsarbete i hemmet, dessutom finns det många kvinnliga gatsopare, ett yrke med mycket låg status.

Det är ovanligt att flickor får någon utbildning alls. 92 % av Pakistans kvinnor är analfabeter. Bland fattiga familjer (merparten av befolkningen) är utbildning otänkbart för både flickor och pojkar av ekonomiska skäl eller för att det helt enkelt inte existerar några skolor. Det är bland medel- och överklassen som flickorna har en chans. Fast ofta är det inte med tanke på ett framtida yrke som flickorna sätts i skolan. Det är för att de ska få ett bättre värde på äktenskapsmarknaden. Det har på

senare år visat sig vara lättare att gifta bort en flicka som fått lite utbildning, hon har större chanser att göra ett bättre parti.

I Pakistan är det fortfarande så att föräldrarna väljer äktenskapspartner till sina barn. Flickorna lever i stort sett övervakade av sin familj tills de gifts bort. Kusin- och barnäktenskap är vanliga. Men det är inte vanligt att barnen opponerar sig mot föräldrarnas val. Föräldraauktoriteten ifrågasätts nästan aldrig.

"Det har visat sig att arrangerade äktenskap blir lyckligast" var det svar jag oftast fick när jag frågade om problemen i äktenskapet. Att inte bli gift är den största olycka som kan drabba en flicka, ansåg de flesta som jag talade med. "Vem vill ligga sina föräldrar till last hela livet" och "livets mening för en kvinna är ju ändå att bli maka och mor" hette det.

Jag har många samtal med Nighat och Nasrene om deras framtidsplaner och förhoppningar. De är båda mycket intresserade av sitt arbete men har ändå svårt att tänka sig att de skulle behålla jobbet om de gifte sig. Och gifta sig måste de ju, de är båda i 25-årsåldern och då är det hög tid. Deras föräldrar kan bestämma sig vilken dag som helst. Att de som flickor själva skulle kunna gå till sina föräldrar och berätta att de fattat tycke för någon, anser de otänkbart. Man finner sig i föräldrarnas vilja när det gäller sånt här.

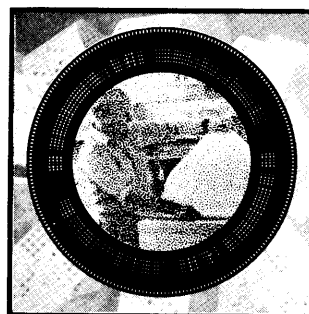
Det är så mycket som Nighat och Nasrene inte kan göra. De kan inte umgås fritt med sina manliga ogifta arbetskamrater, till och med en så enkel sak som att dela på en taxi eller ricksha är otänkbart. De kan absolut inte gå ut ensamma på kvällen och med tvekan på dagen. Islam bidrar också till att hålla kvinnan

förtryckt. Det är t ex inte tillåtet för kvinnor att delta i gudstjänsten i moskén. Lagstiftningen diskriminerar dem. Och männen är alltid till hands och hötter med fingret: så där bara inte gör en muslimkvinna.

Någon women's liberation existerar inte ännu i Pakistan. Men debatten har börjat, om än i liten skala. Oftast förlöjligas kvinnorörelsen i tidningarna, men det finns åtminstone en tidning med större spridning som varje vecka tar upp kvinnofrågor på ett seriöst sätt. Man vill gärna se det som ett hoppfullt tecken. Men som sagt, bara 8 % av Pakistans kvinnor är skriv- och läskunniga. Majoriteten av kvinnorna ifrågasätter inte mannens överlägsenhet på alla områden, de har vant sig vid att kvinnans lott är eländig.

De känner inte till något annat och har nog med att försöka klara upp varje dags misär. ■

INEZ SVENSSON

*Ett modernt
civiltryckeri med
fotosättning, offset,
boktryck, rotation,
bokbinderi och distribution.*

**Sjuhäradsbygdens
Tryckeri AB**

Allégatan 59, 501 02 Borås
Telefon 033/11 70 30

Stockholmskontor
Kammakargatan 66
111 24 Stockholm
Telefon 08/20 14 19

Produktionen

Kvinnor i Vietnam

"Hundra kvinnor är mindre värda än en testikel", i detta konfucianska ordspråk sammanfattas mycket av den traditionella inställningen till kvinnan i Vietnam. Om man läser Vietnams historia, legenderna och lyssnar på folksånger och gamla traditioner finner man genomgående kvinnans hopplösa situation. Kvinnorna hade tre förpliktelser: att lyda mannen, att lyda fadern och att lyda äldste sonen i mannens frånvaro eller frånfälle!

Om en dotter föddes i familjen, så innebar det ingen glädje. Ordspråket säger "Tio döttrar har tillsammans inte värdet av en son". Dotterns värde uppskattades som ett arbetsdjur. Hon såldes till högstbjudande när hon giftes bort. Hennes vilja till äktenskap var det ingen som frågade efter! På traditionella lycko-bilder symboliseras alltid "många barn" och "lycka" av pojkar! För en man var det enkelt att få skilsmässa, för en kvinna var det i praktiken

omöjligt, då måste hon nämligen betala tillbaka den dubbla hemgiften.

En dotter ärvde inte sin far, hon skötte dock tillsammans med sin mor och mannens bihustrur hans jordbruk. En gammal folksång säger:

*Polstjärnan står i zenit
Än sliter jag på fältet
Jag hjälper min far till rikedom
Arvet delas i många delar
Av vilka jag som flicka får
den minsta
Eller intet.*

Kvinnans tre ansvar

Kommentarer till bilderna

Produktionen sid. 20

Bilden visar hur kvinnan och mannen i Vietnam tillsammans kämpar för sitt land och för att höja produktionen. Han håller en bit kol i handen, vilket symboliserar den tunga industrin i DRV och hon håller säd, som symboliserar jordbruksproduktionen. Barnet är framtiden och fredsduvan symboliserar det alla längtar efter, fred.

Kvinnans tre ansvar sid 21

I Vietnam tycker man att det är mycket viktigt med speciella kvinnoorganisationer. År 1968 gick kvinnoorganisationen i DRV ut med den kampanj som illustreras här "De tre ansvarens kampanj". Kvinnan ska ha ansvaret för produktionen medan männen är vid fronten, de ska ta hand om familjen och de ska vara beredda att försvara sitt land om nödvändigt med vapen i hand.

Månggifftet är numera upplöst genom lag. Ett hundratal familjer av denna typ har dock frivilligt valt att fortsätta att bo ihop!

Bland de allra fattigaste fanns dock en viss lojalitet mellan man och kvinna. De hade det lika dåligt och var "jämlika" i nöden, mannen hade inte råd att hålla fler hustrur och det fanns inget arv att dela på. I tider av nöd och krig visade kvinnorna sin styrka och det finns flera kvinnliga hjältar i den vietnamesiska historien. De största av dessa är systrarna Trung Trac och Trung Nhi som år 39 ledde ett uppror mot de kinesiska inkräktarna, som sökte erövra Vietnam. Dessa systrar ledde tillsammans med 36 andra kvinnor motstånd som varade i tre år. När de måste ge upp tog systrarna livet av sig i stället för att ge sig fångna. Systrarna Trung är högt älskade av alla i Vietnam, de står som levande exempel för alla kvinnor. I träsnittet "Följ systrarna Trungs exempel" (omslagsbild till detta nummer av Vi Mänskor) ser vi hur alla Vietnams kvinnor av skilda nationella minoriteter och av skilda yrken uppmanas att kämpa för sitt land inom produktionen och försvaret.

Brodöser sid 24

I det nya Vietnam man skapar i DRV ingår också att värna om det traditionella kvinnoarbetet, broderi t ex. Bilden på sid 24 visar en broderiverkstad, som tillverkar en lokal specialitet.

Daghem sid 25

Partiet uppmuntrar kvinnornas karriärlust och denna underlättas också av att det till varje fabrik och verkstad byggs spädbarnshem och barnträdgårdar. Ingen barngrupp är större än 20 barn.

Efter vakthållningen sid 25

Pham van Don är en av Vietnams mest populära konstnärer och han skildrar i många träsnitt den vietnamesiska kvinnan i hennes nya förändrade roller.

Under kolonialtiden för-sämrades hela folkets och även kvinnornas villkor avsevärt. År 1944—45 dog två miljoner vietnameser av svält. De bordeller fransmännen startade i Saigon har ju senare ärvts av USA! Missförhållandena var så stora under kolonialtiden att den enda utkomstmöjligheten för många kvinnor var prostitution. Denna ökade naturligtvis när USA gjorde sitt inträde. (År 1972 fanns ca 400 000 prostituerade i Saigon dvs ca 10 % av hela befolkningen). Att många av dessa gjort motståndskampen stora tjänster genom underrättelseverksamhet visar bara att de inte låter sig kuvas.

Även senare tiders motståndskamp har betydande insatser gjorts av kvinnliga hjältar, Minh Thi Khai är en av dessa. Hon kämpade mot fransmännen och dömdes till döden, 31 år gammal avrättades hon. Hennes avskedsord var "Vietnams kvinnor, minns att revolutionen är det enda som kan rädda folket och ge oss kvinnor likaberättigande."

Barnen

1939 var barnadödligheten i vissa provinser 40 %, vanligtvis var den 20—25 %. Kvin-

nodödligheten i barnsbörd var lika hög. Vi kan nog knappast föreställa oss med vilken ångest dessa kvinnor emotsåg varje graviditet, att antingen mista ett barn eller dö själv var en möjlighet som hela tiden var närvarande och riskerna kan inte ha minskat med det stora antalet graviditeter dessa kvinnor gick igenom! En av anledningarna till att man skaffade sig så många barn var ju att kanske 2 av 8 barn överlevde och barnen var ju bondens arbetskraft, och deras enda trygghet på allderdomen. Detta mönster kan man känna igen även i många nutida "u-länder".

Efter grundandet av DRV vidtog ett intensivt arbete med att förbättra kvinnans situation. Alfabetiseringskampanjen som startade år 1945 var för många kvinnor den första kontakten med utbildning. Under denna tid byggdes sjukhus i varje distrikt och provins, varje by fick ett förlösningssrum. Regelbundna kontroller av havande kvinnor genomfördes, ute i byarna görs detta av ambulande läkare och sköterskor. Det finns även ambulande barnläkare. Numera är abort tillåten, efter det 2:a barnet. Stora resurser har sat-

sats på upplysning om preventivmedel, dessa kampanjer i kombination med det ändrade ekonomiska läget och systemet som garanterar alla en trygg ålderdom även utan barn, har gjort denna upplysning framgångsrik. Två barn anses vara idealet, fyra—fem är fortfarande vanligast. Även inom utbildningen sätts numera i DRV lika mycket på flickor som pojkar. Yrkeskolorna måste utbilda lika många flickor som pojkar även inom traditionellt manliga yrken, som t ex att bli sjökapten.

Kvinnor utbildar sig ofta inom tre grenar av sitt fack för att kunna byta arbetsuppgift vid behov. Inom arbetslivet är likalönsprincipen genomförd.

Men även i syd där fattigdom, prostitution och okunnighet binder kvinnorna finns det exempel på starka kvinnor vars hela liv ägnats åt att kämpa för sitt land.

Familjen

Den vietnamesiska familjen är av tradition en slags storfamilj. Flera generationer rymdes under samma tak, men även tex fastrar och mostrar, kusiner och bryllingar räknas till familjen och de bor ofta hos familjen-släkten. Denna familjeform har varit oerhört fast och en grund för hela den vietnamesiska kulturen; risodlingen kräver arbetskraft och sammanhållning. I denna stora familj har barnen haft en massa människor som älskat dem och tagit hand om dem. Vad det betyder för konflikten barn—jobb kan vi nog knappast föreställa oss. Mor—barn har heller aldrig varit så hänvisade till varandra att de blivit totalt bundna trots sina varma känslor för varandra. Under bombningarna över Hanoi evakuerades de flesta barnen och då till släktingar på landet. Vid föräldrarnas dödsfall står dessa barn aldrig en-

samma, det finns en plats för dem även utan mamma och pappa.

Familjen värnas i DRV som samhällets grund och det viktigaste av allt. "Är familjen bra, då är samhället bra" säger tex premiärminister Pham van Dong. USA upptäckte tidigt denna sammanhållande familjestruktur och har ägnat stor möda åt att slå sönder den vietnamesiska familjestrukturen genom massförflyttningar från landsbygden och genom upplösning av byarna. Effekterna av detta kommer även sedan USA längesedan lämnat Vietnam att vara kännbara för folket och kulturen.

Numera är ju inte familjen i DRV en produktionsenhet som förr, men den traditionella familjen finns kvar. Denna familjestruktur har bidragit till att skapa de oerhört starka och målmedvetna människor som behövs för att försvara landet mot fiender, årtionde ut och årtionde in. Inställningen att "alla barn är allas" gör att barnen självklart står i centrum för allas uppmärksamhet och att någon alltid rycker in när det behövs, oavsett om de är föräldrarna eller ej. Barnen är inget privat nöje för föräldrarna utan allas glädje.

Vissa problem finns ju dock med denna snabba omställning av kvinnans roller. Att få gamla män att förstå att byäldsten ersatts av en 20-årig flicka som ledare för byns produktion, kan verka svårt! Men Vietnams kvinnoförbund för en intensiv kamp mot kvarvarande fördomar och rester av feodalt, manligt tänkande.

I stort sett kan man säga att kvinnans framtid är ljus, de följer Ho Chi Minhs upprop: "Det är inte bara att ändra lagarna och ge er likaberättigande. Ni kvinnor måste också slåss för era rättigheter!" ■

*Kerstin Lundman
Solidarisk Handel*

Kvinnofakta från DRV:

Graviditetsledigheten är 2 månader.

Pensionsålder 60 år.

Daghem vid varje arbetsplats. Rätt att amma barn under arbetstid.

Lika lön.

30 procent av parlamentet är kvinnor.

Styrelsrepresentation:

Provinsnivå 35 procent.

Distriktsnivå 40 procent.

Bynivå 40 procent.

De flesta kvinnliga arbetarna finns i textilindustrin.

Nio kvinnoenheter har utnämnts till Hälteenheter.

Industrin

Kvinnorna utgör flertalet av de anställda inom konfektionsindustrin (83 %), textil (80 %), lättindustri (65,7 %), kollektivjordbruket (61 %) och livsmedelsindustrin (60 %). Den lägsta andelen kvinnor fanns inom transport — 31,7 procent. Den siffran är lägre än andelen kvinnor i hemvärn — 41 procent.

Offentliga sektorn

Kvinnorna utgjorde 42,2 procent av de anställda inom den offentliga sektorn i DRV 1972 — att jämföra med 1961 då andelen kvinnor var 20 procent.

Skolorna

Om man ser till skolorna så är flickorna lika många som pojkarna på låg- och mellanstadiet, på högstadiet är de 43,54 %.

Folkvalda församlingarna

I de folkvalda församlingarna är kvinnorna bäst företrädade i kommunalfullmäktige (40,87 %). Sedan kommer distrikts- och provinsfullmäktige (40 resp. 34,7 %). I parlamentet är siffran lägst — 7 procent, vilket är en nedgång sedan 1961 då 11,6 procent av ledamöterna var kvinnor.

Daghem

På landsbygden i Nordvietnam finns nu plats på daghem för 16,4 procent av barnen. I städerna är siffran 36,6 procent. I förskolorna är 60 000 barnskötare sysselsatta.

VIETNAMESISK GRAFIK,
varor fr Kina, DRV, DFR Korea.

SOLIDARISK HANDEL
Kungssteng 27. Tel 08/31 86 42
(Nära T-banan, Rådmansgatan)

Brodöser

Daghem

Efter vakthållningen

UZBEKISTAN, KAZAKHSTAN TURKMENISTAN...

Kvinnans ställning i några f d u-länder

Eva Palmaer

När man talar om den ryska revolutionen tänker de flesta nog på den europeiska delen av Sovjet men än mer revolutionerande var förändringen för de centralasiatiska republikerna. För kvinnornas del innebar det samma totala och plötsliga uppvaknande från en slavtillvaro till en människotillvaro som senare revolutionerna i Kina eller på Kuba. Bara att kasta slöjan var en revolutionär handling som kunde leda till döden. Eva Palmaer, som flera gånger rest i Centralasien, berättar om kvinnorna i Uzbekistan och några andra republiker.

Det Internationella kvinnoåret har fört med sig ett stort intresse för u-ländernas kvinnor. Från officiellt håll har man uttryckligen deklarerat att en huvudlinje i svenskt agerande bör vara att verka för att u-länderna i sin nationella planering strävar efter kvinnornas fulla deltagande på alla nivåer inom alla samhällslivets sektorer.

Det här är givetvis en alldeles riktig linje för den svenska u-landshjälpen om det också inte nog kan poängteras att de svenska kvinnornas problem inte får döljas bakom u-landskvinnornas elände.

Det finns en rad länder där kvinnorna på några årtionden tagit steget från det mest fruktansvärda förtryck och

den djupaste förnedring till jämställdhet inte bara på papperet utan i verkligheten. I dessa länder kan man och borde man studera hur kvinnornas problem skall lösas. Jag skall först söka skildra några sådana länder, huvudsakligen sovjetrepublikerna Kazakhstan och Uzbekistan men också lite om Tadzjikistan, Turkmenistan och Kirgisien.

I sovjetförfattningens art. 122 fastslås att kvinnan har samma rättigheter som mannen på alla ekonomiska, statliga, kulturella, sociala och politiska områden. Kvinnan liksom mannen har rätt till arbete. Det är också fastslaget att födelsekliniker, daghem och barntillsyn över huvud taget skall möjliggöra

Vid statliga universitetet i Samarkand studerar fler kvinnor än män vid flera av fakulteten. Här ses en grupp studenter och studentkor före en föreläsning.

kvinnans fulla deltagande i samhällslivet.

Kazakhstan

Kazakhstan var en gudsförgäten del av det gamla Tsarryssland, ett oändligt nomadland med en primitiv befolkning och oändliga slumrande rikedomar. För ungefär 60 år sedan skrev en rysk pedagogisk tidskrift att det skulle behövas 4.600 år för att utrota analfabetismen. Alltjämt är det ett ganska okänt land, på kartorna i svenska almanackan för 1975 kallas landet "Kirgizsteppen" omväxlande med "Västturkestan"! Ytan är sex gånger Sverige och landet består huvudsakligen av ändlösa böljande stäpper och höga berg. Kazakhstan har alla kända grundämnen utom tellur, där finns enorma förekomster av järn, koppar, lättmetaller, fosfat och olja. Befolkningen utgör 13,5 miljoner därav ungefär en tredjedel kazakher, allt som allt finns i Kazakhstan 114 nationaliteter. Under 30-talet upphörde nomadlivet, under andra världskriget evakuerades dit 110 industrier som sedan stannade kvar och utvecklades ytterligare. Bristen på arbetskraft var skriande och kvinnorna behövdes mer än någonsin. Före revolutionen var de praktiskt taget alla analfabeter, allt som allt fanns då 22 akademiskt utbildade kazakher.

Man har liksom övriga Sovjetrepubliker inget kvinnoförbund. Kvinnorna återfinns i Kazakhstan på ledande platser, det är självklart att möta dem som industrichefer, professorer, arbetare och kolchozbönder. 71 % av läkarna, 22 % av domarna, 42 % av jurymedlemmarna, 50 % av studenterna vid universitetet i

Alma-Ata är kvinnor. Vid senaste valet till Kazakhstans Högsta sovjet var 170 kvinnor av 482 delegater, dvs drygt en tredjedel. Daghemmen är väl utbyggda, man har ganska många internatskolor för barn från avlägsna landsändar.

Uzbekistan

Uzbekistan gränsar till Kazakhstan men trots yttre likheter, språket t ex, är det dock två mycket olika länder med mycket skild historia. I fråga om befolkning är Uzbekistan nr 4 i Sovjetunionen, ytan är ungefär som Sverige, dvs ungefär en sjättedel av Kazakhstan. Invånarantalet är något mindre än Kazakhstans, 12,5 miljoner mot Kazakhstans 13,5. I Uzbekistan ligger Tasjkent, Samarkand, Bukhara, namn med glans av saga och sägner från urgamla tider. I Samarkand finns resterna av ett av världens äldsta observatorier, Samarkand var också tidvis medelpunkt för det mongoliska väldet som sträckte sig från Ungerns slätter till Kina. Kazakherna var ett nomadfolk med föga fornlämningar. Uzbekistan överflödar av underbara minnesmärken.

Låt oss titta lite närmare på hur situationen var för kvinnorna före revolutionen. En kvinnlig jurist, Gultjechra Inamdzjanova, berättade så här på en kongress i Antibes i Frankrike:

— "Som herden som kan slakta vilket lamm som helst i sin hjord, så kan mannen ta livet av sin hustru", löd en av de tidigare gällande rättsnormerna i Centralasien. Kvinnan var inget annat än en vara som kunde köpas och säljas på torg och marknader eller när som helst. När våra kvinnor efter oktoberrevolutionen 1917 beslöt sig för att själva kämpa för att befria sig från de förnedrande månghundraåriga lagarna ledde detta inte

sällan till djupa tragedier, så djupt rotade var traditionerna. Enbart år 1928 dödades 203 kvinnor av sina män för att de dristade ta av sina slöjor för ansiktet, kasta av sig den förhatliga fotsida klänningen "parandzja".

Uzbekistans kvinnliga justitieminister säger:

"Före revolutionen fanns det i Centralasien inte en människa, nej inte en varelse, som var mer rättslös än kvinnan. Man sålde och köpte oss, man rövade bort oss. Vi var ting som man kunde göra sig av med hur som helst... Vi föddes som slavar och dog som slavar. Så levde miljon-tals kvinnor och det tycktes som om det inte skulle finnas något slut på vårt slaveri..."

Så här uttalade sig de kvinnliga deltagarna vid konferensen för politisk agitation bland kvinnorna i Centralasien 1921:

"Vår rörelse började med något som kan tyckas enkelt för dem som inte känner till vår historia och våra seder, nämligen att förmå kvinnan att kasta av sig "parandzjan", som dolde ansiktet och figuren från huvudet till hälar-na. "Parandzjan" var inte bara ett plagg utan det var en klädnad som helt utplånade kvinnan som person och individ. En häst är inte exakt lik någon annan häst. En kamel kan skiljas från andra kame-ler och en kvist på en bomullsbuske kan to m skiljas från andra kvistar i närheten. En kvinna klädd i "parandzja" är däremot lik alla andra: ett ansiktslöst vandrande föremål, en sak som man kan köpa och sälja. Därför var "parandzjan" också symbolen för kvinnans rättslöshet."

Egon Erwin Kisch, "den flygande reportern", den berömda tysk-tjeckiske författaren, besökte Uzbekistan i slutet på 20-talet. I hans bok "Asien grundlich verändert" berättar

ÖSTERSJÖ- VECKAN 1975

**Mer än
semester
4—18 juli**

DDR:s största badort
Kühlungsborn

Studiebesök i företag och
jordbrukskooperativer

Storslaget kultur- och
idrottsprogram

Helpension
i hotell och pensionat

650 kr—775 kr
(från Malmö)
Barnrabatt

**Föreningen
SVERIGE—DDR**

Box 20045
104 60 STOCKHOLM 20
Tel.: 08/11 90 22

Chassjad Mirkulan om sitt liv.

— Hon föddes 1904 i en liten by i Fergana i en fattig vävarfamilj. När hon var 14 år giftes hon bort, vilket i och för sig var sent men hängde ihop med fattigdomen. Hon såldes för två får, sextiofyra kilo vete, två hästlaster virke, 48 kilo ris och en ko, tre kamelhårstäckan, en rock och två klänningar. Det hör till saken att den fattige brudgummen endast kunde leverera täckena och kläderna. Den lilla bruden fick inte se sin blivande man i förväg och visste inte om det var en gammal gubbe eller en yngling. Inte heller visste hon om det fanns flera hustrur. Men egentligen hade hon tur, hennes man var bara 18 år, hade ingen annan hustru och var lika blyg som hon. Han var bomullsarbetare men måste redan efter 6 månader söka sig arbete i Tasjkent, där dog han av lunginflammation. Det fanns ingen bror som kunde arva hustrun utan hon skickades tillbaka till sitt fäderne-

En äldre uzbekisk kvinna kastar av sig docket — parandzjan — vid en ceremoni 1927.

hem. Hon livnärde sig som obetald hushjälp på olika ställen. Sen 8-årsåldern var hon beslöjad och kunde givetvis inte läsa och skriva. En dag mötte hon ett tåg av kvinnor som marscherade efter musik, de bar inte slöja — något oerhört, de bar plakat och ropade "Leve kvinnornas frigörelse!", i själva verket firade de 8 mars! Hon fick kontakt med nya kvinnor, kom till en skola och lärde sig läsa, skriva och räkna. Hon gifte sig med en av lärarna och båda studerade sedan i "rabfak" i Tasjkent. Hon berättar hur fasansfullt det var att gå obeslöjad på gatan i Tasjkent, hon smög bakom sin man och försökte dölja ansiktet bakom hans rygg så gott hon kunde.

För att genomföra kvinnornas befrielse krävdes ett mångårigt och energiskt politiskt upplysningsarbete. Där samverkade samhällseliga organisationer, lärare, massmedia, partiarbetare, fackföreningarna o s v.

Själv har jag några personliga intryck från två besök i Uzbekistan, det första för 25 år sedan, det sista nu i december. För 25 år sedan såg man faktiskt enstaka beslöjade kvinnor även om vi åtföljdes av en kvinnlig vice-kulturminister. Vi besökte bl a stormuftin av Centralasien. Hos honom fick egentligen endast män företräde och det var första gången som kulturministern haft möjlighet att besöka honom.

I december förra året träffade vi också framstående kvinnor och fick också tillfälle att träffa studentskor vid Samarkands universitet. De studerade språk och de flesta ville bli lärare eller tolkar. Vi frågade hur många barn de tänkte skaffa och sva-

**Res med
FÖRBUNDET
SVERIGE—
SOVJETUNIONEN
i sommar**

*Transsibiriska
järnvägen,*

*
Volgakryssning

*
*1 maj
i Moskva och Kiev*

Begär prospekt!

**FÖRBUNDET
SVERIGE—
SOVJETUNIONEN**

Katarinav. 20, 116 45 Sthlm.
Tel. 08/44 64 34

Tadzjikistan

Ytan är ungefär en tredjedel av Sveriges och befolkningen utgör 3 miljoner. Landet gränsar till Afghanistan och Sinkiang i Kina. Det är ett bergland som innesluter Pamir, världens tak. Också här har man öknar som nu är bevattnade, man har också många stora vattenkraftverk. Det är ett gammalt kulturland med ett arv av oändligt kvinnoförakt och kvinnoförtryck.

En gammal kvinna, Inojat Chamrajeva, som var en av de första som kastade "parandzjan", har beskrivit hur det var. När hon var 8 år måste hon börja med slöjan, hennes mor försökte intala henne att den var vacker men hon var förtvivlad. Hon gick i någon sorts skola för att lära sig läsa men inte ens lärarin-

nan kunde skriva men slå eleverna kunde hon. Hon förkunnade: "Du måste underkasta dig, du måste lyda, det är nödvändigt."

Inojats far hade varit med i inbördeskriget och återvänt som bolsjevik, och han tog henne genast ur skolan och satte henne i en annan. När hon skulle gå till den nya skolan så måste hon passera en moské och en bazar och varje gång haglade det av stenar och förbannelser, och gamla män spottade efter henne. Efter skolan organiserade hon kvinnoklubbar för väverskor och andra. Man förklarade för kvinnorna: "Kom till oss när ni misshandlas, när era barn är sjuka, när man vill tvinga er att gifta bort omyndiga döttrar". Till slut kom så den dag då Inojat och hennes bäs-

ret var två eller tre. Jag tror det är rätt typiskt för den unga generationen. I Uzbekistan hade man tidigare stora familjer och alltså är 8-10 barn inget ovanligt på landet.

Till slut några siffror. 42 % av alla arbetare är kvinnor. 46 % av industriarbetarna, 54 % inom utbildningssektorn, 73 % i hälsovården, en tredjedel av Uzbekistans Högsta sovjet, 42 % av 400 000 studenter vid universitet och fackskolor är flickor.

Turkmenistan

Turkmenistan har ungefär lika stor yta som Sverige eller Uzbekistan men endast 2 miljoner invånare. Det gränsar till Iran och Afghanistan och består till stor del av öknar.

Här kommer några uppgifter från det nuvarande Turkmenistan. Mindre än 1 % av turkmenerna kunde läsa eller skriva före revolutionen, kvinnorna var till 100 % analfabeter. Nu är 40 % av alla anställda och arbetare kvinnor, i ledande ställning i industrin

ta vän skulle kasta slöjan, det var 1927 och inför den 8 mars. Men det gick inte som man tänkte sig riktigt. Väninnan förde plötsligt handen till hjärtat och flämtade: "Se där borta vid dörren står min bror och han håller en kniv i handen." Så Inojat blev ensam om att kasta slöjan den gången. Hundratals av hennes jämnåriga och vänner blev nerslagna och to m brändes. Men många av Tadzjikistans kvinnor gick en ljus framtid tillmötes som arbeterskor, ingenjörer, läkare etc.

Idag finns det inga analfabeter. 47 % av alla inom jordbruk är kvinnor, 419 kvinnor är doktorer, 15 kvinnor är medlemmar av Sovjetunionens Högsta Sovjet, 104 medlemmar av republikens Högsta Sovjet.

finner vi 42 % kvinnor. 23 % av alla ingenjörer är kvinnor, 427 kvinnor bekläder höga poster inom stads- och bysovjeter, av 30 000 lärare är 11 576 kvinnor, över hälften av läkarna är kvinnor, av 4 120 forskare som arbetar vid Vetenskapsakademien är 800 kvinnor, över 24 % av domarna är kvinnor och 48 % av jurymedlemmarna. 12 kvinnor är ministrar eller vice-ministrar, 8 000 är medlemmar av lokala sovjetter. 77 kvinnor är medlemmar av republikens Högsta Sovjet och 10 i Sovjetunionens Högsta Sovjet.

Kirgizien

Landet är ungefär så stort som Tadzjikistan d v s cirka en tredjedel av Sveriges yta, och invånarantalet cirka 3 miljoner. Det är ett bergland med utlöpare från Pamir och Tien-Sjan och gränsar till Kina och Kazakhstan. Här spelar boskapsskötseln en mycket stor roll. Särskilt

märkligt, tycker kvinnorna själva, är att de numera kan arbeta som herdar.

Av forskarna är 44 % kvinnor, inom undervisningen 64 %, inom hälsovården 85 %. Cirka 500 kvinnor har doktorsgrad resp. är licentiater. Nästan 50 % av arbetarna i industrin är kvinnor.

Det vore naturligtvis mycket mer att tillägga om Centralasiens kvinnor. Före revolutionen var de alla oerhört förtryckta, detta gällde även kvinnorna i det europeiska Ryssland. Även de hade små möjligheter till utbildning, endast 1 % av kvinnorna hade högre utbildning än småskola. Inte minst förvånande är det att så många kvinnor nu återfinns på de tekniska områdena och i de tekniska skolorna. Där är i allmänhet en tredjedel till hälften kvinnor. I Sverige rör det sig om någon procent. Kanske är förklaringen att för dem som varit analfabeter i alla tider var det

inte konstigare att välja teknisk eller naturvetenskaplig utbildning än att välja humanistisk. De har aldrig släpat på den uppfattningen att de skulle vara speciellt lämpade för humaniora, en tradition som vi dras med.

Sant är att kvinnorna dominerar de s k serviceyrkena, dit räknar man i Sovjet läkarna. Bland daghemspersonalen finns inga män men det finns nu inte många här heller. Alltjämt räknar man i allmänhet med att huvudansvaret för barnen vilar på kvinnorna. Det är också sant att bland toppolitikerna är kvinnorna fortfarande i minoritet.

Man blir optimist när man försöker studera Centralasiens kvinnor i dag. De illustrerar på ett enastående sätt hur fort kvinnorna utvecklas och hur snabbt deras frigörelse sker när förutsättningarna finns. ■

RESO — TJÄREBORG — YUGO-
TOURS — ADRIARESOR —
NYMAN & SCHULTZ — BALTOR
AB — M:s RESETJÄNST — SJ

JUGOSLAVIEN

1975 — året då man väljer jugoslavisk kvalitet
Zagreb kandiderar som säte för Världsförbundet för Turistfrågor WTO

- Njut av gästfriheten, solen, havet och all skönhet
- Utflykter i orörd natur och till historiska platser
- Hundratals campingplatser vid havet, kring sjöar och i bergen
- En mängd hälsokällor med kurortsvistelse under erfaren läkarkontroll
- Underhållning — utsökt god kost — stor sortering av öl, sprit och vin

Inget visumtvång!

Jugoslavien är mer än så — se själv!

Fråga närmaste resebyrå eller insänd nedanstående kupong till:

JUGOSLAVISKA TURISTBYRÅN

Slöjdgatan 10, Box 40003
103 41 Stockholm 40
Tel: 08/10 19 93

Namn:

Adress:

Postadress:

Egna märkesvaror - ett skäl handla konsumentägt!

I Konsum och Domus hittar du en rad märkesvaror. De "stora" bland dom – Goman, Winner, Juvel, Wärby, Eve, Tend, Luma – kommer från konsumentägda industrier. Där kan man kontrollera tillverkningen. På köpet får man dessutom erfarenheter, som man kan dra nytta av när man köper från andra tillverkare. Ibland sker det i form av sk specifikationsköp. Ingredienser, tillverkningsmetoder och kvalitetskrav bestäms i detalj och läggs till grunden för beställningen. Egna laboratorier kontrollerar sedan att varorna inte avviker från beställningen. Vare sig varorna kommer från egna industrier eller andra tillverkare är kraven stränga. Därför kan du lita på märkesvarorna i Konsum och Domus.

"På denna mark
där varje grässtrå är ett hårstrå
och varje jordkoka en människomuskel
I detta land
där det regnar blod
och haglar ben
Där måste livet få blomma"

Ngo Vinh Long

Inför WHO:s konferens i maj:

Kräv PRR:s rätt att delta!

Av Sydvietnams nära 18 miljoner invånare är hälften under 20 år. Om deras villkor talade PRR:s hälsovårdsminister Quynh Hoa vid ett besök i London förra sommaren:

"Situationen i Sydvietnam förefaller oklar för de som inte förstår vad som pågår där. Saigon anklagar PRR för att bryta mot Parisavtalet. Men i själva verket är det Förenta Staterna och Saigonregimen som bryter mot avtalet.

Vi behöver fred för att kunna bygga upp landet. I mer än 30 år har vi tvingats strida mot japanska, franska och amerikanska styrkor för att befria vårt land och återförening alla splittrade familjer.

Det finns inte ett enda barn i Sydvietnam som är helt oskadat och friskt. Ty om de inte har fysiska skador så har deras mentala hälsa rubbats. Barnen har inte fått uppleva en normal tillvaro de sista tio åren. Sjuåringarna har fått ta hand om sina småsyskon under bombanfallen. De har tvingats leva under jorden långa tider. Många lider därför av rakitis (engelska sjukkan) och av synskador.

På landsbygden kommer vi

i kontakt med dem som lever i områden kontrollerade av Saigons militära posteringar. Vi hjälper alla som besöker oss från dessa områden.

Det finns idag över 700 000 föräldralösa barn i Sydvietnam. Av dessa lever en halv miljon i de Saigonkontrollerade områdena. Där finns också många barn vilkas föräldrar är inspärrade i Saigon-regimens fängelser.

Vi har många problem framför oss. Kvinnorna som blivit frisläppta från Saigons fängelser lider av gynekologiska sjukdomar. Många har cancer i levern och i bröstet. Allt detta är ett resultat av den tortyr de utsatts för.

Där finns också skogarna och risfälten som förgiftats av kemikalier. Malaria kan lätt spridas från de otaliga bombkrattar som ännu lämnar öppna sår i marken.

Men hur många bomber och granater som än slungas mot oss kan detta aldrig kuva ett folk som strävar efter fred, frihet och mänskligt broderskap. Ty för detta är vi redo att offra våra liv. Det finns ingen börda som är tyngre än att ge upp denna strävan".

1957 "erkände" Sverige Diem-regimen genom att rösta för "Republiken Vietnams" inträde i FN. Den "stat" Sverige då gav sin röst har beskrivits i Pentagonrapporten:

"Sydvietnam var väsentligen en skapelse av Förenta Staterna. Utan dess stöd skulle Diems regering med största sannolikhet inte ha lyckats konsolidera sina positioner i Vietnams södra hälft 1955—56. Utan hotet om amerikansk intervention skulle Diem inte ha kunnat vägra att inleda förhandlingar om de val som skulle äga rum 1956 enligt Genève-avtalet".

Några illusioner om utgången av val i Vietnam fanns inte. I en rapport från USAs Försvarsdepartement — daterad i april 1955 — konstateras:

"Skulle kommunisterna tillåta val under internationell övervakning är det ingen tvekan om att de lätt skulle vinna 1956 års val".

De återgivna citaten finns inte i den svenska översättningen av Pentagonrapporten utan i de officiella upplagorna — Senator Gravel Edition och Government Edition.

Ouynh Hoa studerade medicin i Paris i början av 50-talet. Hon återvände sedan till Saigon. Där blev hon arresterad 1960 då hon deltog i oppositionsrörelsen mot Diemregimen. Efter en långvarig fängelsevistelse blev hon frisläppt och kom till de befriade områdena 1968. Där tvingades hon leva i jordhålor eftersom massiva bombningar förekom nästan dagligen. Hennes enda barn dog vid nio månaders ålder av hjärnhinneinflammation på grund av den utsatta tillvaro de tvingades leva i. När PRR bildades 1969 utnämndes hon till hälsovårdsminister.

"Republiken Vietnam" — idag företrädd av Saigonregimen — har aldrig blivit fullvärdig medlem i FN. Men den har observatörspost och är ansluten till nästan samtliga internationella FN-organ.

Saigonregimen företrädde ensam Sydvietnam vid fjolårets Livsmedelskonferens i Rom, Havsrättskonferensen i Caracas och Genèvekonferensen om Humanisering av Krigets Lagar — den sistnämnda i Röda Korsets regi.

Parisavtalets 1:a artikel slår fast att Vietnam är en suverän nation. Den koalitionsregering i Sydvietnam som skall medverka till att återförening hela Vietnam har ännu inte kunnat bildas. Anledningen är att USA fortsätter att stödja Thieu-juntan i Saigon. Detta sker helt i strid mot avtalets 4:e artikel som lyder:

"Förenade Staterna skall icke fortsätta sin militära inblandning eller lägga sig i Sydvietnams inre angelägenheter".

USAs målsättning är alltså att dela Vietnam och upprätta ett varaktigt ekonomiskt, politiskt och militärt inflytande i Sydvietnam. Detta förutsätter att PRR förintas. Därför fortsätter kriget och det saknas alltså en

Saigonadministration som vill verka för Parisavtalets genomförande.

PRR utgör en av de politiska krafter i Sydvietnam som skall upprätta ett Nationellt Råd — där även neutrala politiska partier ur Tredje Kraften skall ingå. Detta Råd skall organisera de fria val som avgör Sydvietnams politiska framtid.

Detta är kärnan i Parisavtalet. PRR önskar bidra till att denna politiska och fredliga lösning kan äga rum.

Vad bör nu Sverige göra? För innevarande budgetår (74/75) har PRR tilldelats 30 miljoner kronor. Regeringen har föreslagit att biståndet till PRR skall höjas till 50 miljoner nästa budgetår.

Svenska delegationer kommer att besöka PRR både i år och i framtiden. Världshälsoorganisationens (WHO) uppgifter och regler kommer att tillämpas för vaccinering m m vid dessa besök. Det vore onekligen önskvärt att PRR då har tillfälle att delge råd och erfarenheter om de hälsorisker som finns i Sydvietnam.

Nu i maj månad (13.5.75) inleder WHO en internationell konferens i Genève. Saigonregimen är ansluten till WHO och är tills vidare inbjudan som ensam representant för Sydvietnam.

Slutsatsen är självklar: Sverige bör öppet deklarera och aktivt verka för PRR:s rätt att delta vid internatio-

nella konferenser av detta slag som en fullvärdig medlem.

Det är en angelägen uppgift för Vietnamrörelsen i vårt eget land att medverka till att så sker. Det är inte bara en fråga om moraliska ställningstaganden.

I kraft av Paris-avtalet har PRR en legitim rätt att delta som observatör i FN. Detta framhölls också av FN:s Generalsekreterare Kurt Waldheim vid den Internationella Vietnamkonferensen i Paris 2 mars 1973.

Sverige har ofta framhållit sin respekt för internationella avtal och rätt.

I sitt officiellt framförda tal på 2-årsdagen av Parisavtalet (27.1.75) sade utrikesminister Sven Andersson bl a följande:

"Saigonregimen bryr sig ej om PRR eller vapenvilan. Den saknar folklig förankring... Vi stödjer principen om ett litet lands självbestämmanderätt... Den vietnamesiska befrielsekampen angår oss alla".

Att Sverige också uttalar sitt förtroende för PRR och erkänner PRR som en legitim politisk kraft i Sydvietnam får inte avfärdas som "Ett ställningstagande som är oförenligt med vårt lands utrikespolitiska traditioner".

Tvärtom, förtroendet för Sveriges internationella relationer och agerande undergrävs så länge Sverige underlåter att ta hänsyn till PRR:s legitima rättigheter. ■

Jan-Erik Björk

KulturHuset

Porträtt av Mexico

18 april — 20 juli

Mexikansk konst från förkolumbiansk tid till våra dagar.

Den vite guden

25 april — 28 september

Om förtryck i Latinamerika från Hernán Cortés till chilejuntan.

BÖCKER

Ingrid Sjöstrand: Blommande sköna dalar. *Bonniers*

Ingrid Sjöstrand driver en enviss kamp mot det segregerade samhället, mot uppdelningen i ålders, yrkes-, köns- och alla andra grupper. Vi har tidigare i Vi Män skor presenterat hennes idéer om samhället i stället för sorthem. Den här romanen får ses som ytterligare ett inlägg i den debatten. Med psykologen Anna som centralgestalt får vi möta en rad människor i en förort: barn och tonåringar med problem, deras föräldrar och sammanhang. Ingrid Sjöstrand är en mästare på att avlyssna språk och tonfall. Hon lyckas återge ordfattigdomen så att den blir levande. Språket avspeglar miljöns torftighet och kontaktlöshet, konsumtionen är den stora kompenseringen för allt annat: natur, mänsklig kontakt, gemenskap. Kontrasten till allt detta heter Svalnäs, Annas sommarkollektiv — ett samhälle för barn och vuxna. Om barnen ska ha en chans att växa upp till "starka och förvissade och solidariska" vuxna måste vi bryta

dom små ensamma familjernas isolering, ta vara på barnens kraft, skaparförmåga, rättviselidelse. "Ingen vet hur långt människan skulle kunna nå ifråga om att utveckla samliv. Kanske kan hon nå lika långt som delfinerna. Hennes hjärna är inte så mycket mindre".

LW

Joanne Greenberg: Röster från mörkret. *Askild & Kärnekull*

Ralph Oakland är socialkurator i en amerikansk stad. Dag efter dag lyssnar han på de utslagna i samhället, försöker hjälpa dem, blir sviken och besviken men ibland också lyckligt överraskad. Joanne Greenberg, som förut skrivit "Ingen dans på rosor" och "I detta tecken", är också hon en skicklig lyssnerska. Trots att romanen är fragmentariskt upplagd efter Ralphs splittrade besöksschema får man en bild av hans "fall": ungdomar, handikappade, färgade kvinnor, alla dom som av olika skäl inte passar in i lönsamhetssamhällets maskineri. Vad man däremot inte förstår är hur JG kan låta bli att sätta in detta i ett samhälleligt och ekonomiskt perspektiv. Hon ser inte kapitalismen och profiten som avgörande faktorer, inte heller är det det amerikanska samhället det är fel på. Amerika är trots allt frihetens stamort på jorden — och för att understryka det låter hon en kubansk flyktig ge en hatisk beskrivning av förtrycket, tortyren och förföljelserna på Kuba. Revolutionens eventuella offer räknas alltid för mångdubbelt mer än de konstanta offer som kapitalismen kräver — dom som hennes bok egentligen handlar om.

LW

Hans Lohmann: Låt inte lura er! *Rabén & Sjögren* Per Kågeson: Slöseriets politiska ekonomi. *Prisma*

I förra numret av Vi människor gavs några lästips om kärnkraften. Här är ytterligare två böcker — sinsemellan mycket olika, dock med det gemensamt att bägge författarna är starkt kritiska till kärnkraft.

Hans Lohmanns bok är citatspäckad och bitvis mycket rolig. Lohmann har ett starkt känslö-engagemang men är politiskt naiv. Personligen har jag svårt att följa hans psykologisk-filosofiska argumentering.

Per Kågesons nya bok består av två delar. Första hälften är en nyttig men lite svårtuggad genomgång av energi- och råvarutillgångar, medan andra hälften är en lättläst, skicklig genomlysning av tillväxtvansinnet i den rika världen, och tänkbara alternativ. Om vi inte medvetet och aktivt arbetar för en socialistisk hushållningsekonomi kan vi istället få en fascistisk planekonomi när marknadsekonomin kollapsat, framhåller Per Kågeson.

Läs gärna bägge böckerna. Per Kågesons är dock den viktigare. Efter inledningen kan man lämpigen hoppa fram till sidan 66, och spara bokens första hälft till sist. Annars kan man riskera att fastna i kurvor och siffror. Och det vore synd!

Mirre Hofsten

Eva Moberg: Trollcirkel och andra artiklar *Rabén & Sjögren*

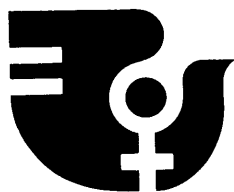
Eva Mobergs funderingar och kommentarer i tidningen Vi uppskattas av många. Hon har gjort en hel del inlägg som väckt samhällsdebatt, bl a om barns rättigheter, sextimmarsdagen och kvinnofrågan. Den här boken är ett urval artiklar från åren 1970—73. Det mesta står sig gott idag, möjligen blir karaktären av inlägg och påståenden mer märkbar i bokform. Men det hindrar inte läsvärdet, tex tycker jag att den borde fungera utmärkt som högläsningsbok med efterföljande diskussion i studiecirkel eller varför inte i de syjuntor som finns kvar. GÖR SYJUNTAN TILL EN KAMPORGANISATION!

LW

FÖRFATTARFÖRLAGET

Du som gillar att läsa har 116 böcker, (med fem böcker i vår nystartade barn och ungdomsutgivning) från Författarförlaget att välja bland.

Katalog i bokhandeln eller direkt
Box 21006, 100 31 Stockholm 21
Tel. 08/30 37 41

Kvinnåret 75

Böcker om kvinnor
i svenska samhällsdebatten

kulturcirkeln

Sveavägen 41,
111 34 STOCKHOLM
Tel. 20 50 15

Myten om den goda modern

som tidigare anmälts i Vi Män-skor (3/74) har nu också utgivits på svenska av Bonniers. Åtta norska kvinnor ifrågasätter vår tids modersmyt, utifrån psykologiska, sociala och politiska förhållningar och egna erfarenheter. De vänder sig mot Anne-Marit Duves omdebatterade "Det första levnadsåret" som hävdar moderns unika ställning som barnets vårdare. I stället vill de arbeta för en vettig fördelning av barnomhändertagandet mellan föräldrarna och samhällets barnvårdande institutioner.

LW

Sonja Åkesson: Sagan om Siv. Rabén & Sjögren

Att recensera Sagan om Siv känns rätt meningslöst. Antingen upplever man den eller gör man det inte. Jag har upplevt den oerhört starkt, både när den sänts i TV och när jag läst den: Siv är en vanlig medelålders kvinna i "tantåldern" som trött går till arbetet, börjar känna av kroppens krämpor, träffar en man, åker på sjuksemester söderut, kommer tillbaka, trött går till arbetet. Sonja Åkesson har valt att berätta om Siv i haikudiktningens form: 5 + 7 + 5 stavelser. Det märkliga med Sonja Åkessons kvinnoporträtt är ju att hon just lyckas fånga den vardagliga anonyma tristessen: man tycker sig möta just dom kvinnorna på bussen sedan. Så är det också med Siv, ordknapp och levande skildrad.

LW

LÄS
KVINNOR I ALLA
LÄNDER
MARX, KOLLONTAY,
LENIN M. FL. !

KVINNOR

i svenska samhällsdebatten

Marit Paulsen
Sture Andersson
Georg Sessler
RÄTTEN ATT VARA
MÄNNISKA

Hur upplever mannen sin roll som "det starka könet"? Ca 50 intervjuer med män i olika åldrar och positioner ger ett överraskande svar på frågan. Illustrerad. 29:—

Tidigare böcker av
Marit Paulsen:
DU, MÄNNISKA?

En skildring av skiftarbete man och hustru och deras vardag. 29:—

Marit Paulsen
Sture Andersson:
DU SKULLE GRÅTA
OM DU VISSTE

Intervjuer med kvinnor anställda i städolag avslöjar en skrämmande verklighet. 24:—

Maja Ekelöf
RAPPORT FRÅN EN
SKURHINK

Den berömda prisromanen. 19:50

Eva Moberg
TROLLCIRKEL

Ett urval artiklar. Hon är lika underhållande och starkt engagerande när hon skriver om Tant Grön, Tant Brun och Tant Gremlin som när hon gisslar samhällsföreteelser. 32:—

Kerstin Thorvall
TALA MERA OM DET

Med värme, humor och klarsynthet berättar hon om kvinnor, män och barn — om medmänniskor. 24:—

Elisabet Hermodsson
DISA NILSONS VISOR

En modern kvinna besjunger Sommaren, Samhället, Mannen och Universum. Illustrerad och försedd med noter. 38:—

Sonja Åkesson
SAGAN OM SIV

I korta intensiva dikter skildras en medelålders kvinna och hennes vardag. Inb 22:—

Ca priser

Rabén & Sjögren
ett KF företag

Nyheter varje vecka

O. L:s Textil

Emågatan 29 — Bagarmossen
Tel. 48 03 47

GLASS I STORA LASS

Evas Frukthop

Lagaplan 6

GUNBORGS BLOMSTERHANDEL

T-stationen i Björkhamn Tel: 49 72 88

Så här ser det ut —

KAMPANJMÄRKET FÖR INTERNATIONELLA KVINNOÅRET 1975

Kan rekvideras från Svenska FN-förbundet, Box 150 50, 104 65
Sthlm. Tel. 44 98 35. Kostar 1:50

KVINNOKAMPEN

KLASSKAMPEN

Reportagen, intervjuerna, kommentarerna som du inte finner i monopolpressen hittar du i vpk:s tidning

ARBETARTIDNINGEN

Ny Dag

Utkommer varje onsdag och fredag. Ring och prenumera 08/52 00 95 eller 031/12 76 05

Foto Birgit Lundin

8 mars

Internationella kvinnodagen

firades i år över hela landet, i de flesta fall i samarrangemang mellan SKV och Grupp 8. Solidaritet med de strejkande städskorna var naturligt nog ett gemensamt tema. I Stockholm samlades 1400 personer till demonstration under bl a parollerna "Kamp för kvinnans frigörelse, för mänsklighetens villkor, kamp för socialismen", "En ensam kvinna är bara en slav men tusen systerar kan ställa krav", "Vi vill inte vara lågavlönad arbetskraftsreserv". På Sergels torg talade Birgitta Lagerström från Grupp 8 och SKV. Hon anknöt till Internationella kvinnoåret: "De etablerade har gett oss ett år men varje år måste vara ett år för vårt likaberättigande".

På kvällen var det möte i Folkets hus. Halva programmet ägnades det chilenska folkets kamp. I Göteborg demonstrerade 300. Barbro Backberger talade på Götaplatsen och mötesresolutionen inneslöt bl a Algots sömmerskor i Portugal.

I Uppsala var det öppet hus i Folkets Hus. Barbro Werkmäster betonade i sitt tal att kvinnokampen inte gällde att bli lik mannen utan måste utgå från en egen kvinnoidentitet, en kvinnoståndpunkt. Det revolutionerande med den nya kvinnorörelsen kommer att visa sig i framtiden: kanske får den en lika omvälvande effekt som en gång Darwins lära. Rut Bohman, SKV, talade om den

proletära kvinnorörelsen och internationella kvinnodagen.

I Bords arrangerade Grupp 8 ett möte. Tina Norderheim höll ett faktaspäckat föredrag som hon kallat "en idéhistorisk exposé över kvinnan" där hon visade hur kvinnoföraktet och kvinnoförtrycket trängt in via olika ideologier och religioner och lagt en effektiv dimridå över en annan kvinnosyn. Hon berättade bl a om de samhällen där kvinnan spelade en viktig roll inom politik, kultur och samhället i stort. Det räcker inte med en revolution mot kapitalismen, vi behöver också en kvinnorevolution.

SKV och Grupp 8 mot kärnkraften

SKV och Grupp 8 har gemensamt krävt stopp för svensk kärnkraft. Det är inte sant, sägs det i uttalandet, att ett högutvecklat land som Sverige behöver öka energiflödet ytterligare för att uppnå en rimlig levnadsstandard åt alla sina medborgare. Det är inte heller sant att sysselsättning åt alla kräver kärnkraftsutbyggnad. Det är slutligen inte sant att uländerna, som behöver energi för att utvecklas, skulle få några fördelar av satsning på kärnkraft i Sverige.

Frågan om kärnkraft är det viktigaste inrikespolitiska avgörande vi ställts inför efter frågan om svenskt atomvapen. Avgörandet gäller inte bara oss, utan alla kommande generationer.

Istället för satsning på kärnkraft kräver SKV och Grupp 8 ökad forskning kring nya, kontinuerliga energikällor, stopp för fortsatt kapitalistisk strukturomvandling och stopp för råvaru- och energislöseriet. Det krävs en medveten inriktning av produktion och samhällsservice efter folkets behov och inte efter kapitalets vinstintresse.

Uttalandet i dess helhet kan fås på SKV:s kansli.

Starka förbilder

— två pjäser om kvinnor

● Fria Proteatern spelar i Stockholm pjäsen om "Elin" av Carsten Palmaer och Lennart Lidström. Genom ett kvinnoöde speglas Sverige under 40-talets första krigs- och hetsår med värme, humor, skärpa och psykologisk insikt.

● Brechts: "Modern" har satts upp av Boråsensemblen i regi av Ove Tjernberg. Det är första gången den spelas av en institutionsteater i Sverige!

Av utrymmesskäl måste vi tyvärr vänta med anmälan av pjäserna till nästa nummer av Vi Mänskor

1 maj boken i år

KVINNOBILDER

176 sid.—12 kr

Köp den hos närmaste SKV-avdelning, i bokaffären eller bokhandeln eller beställ från Ordfront, Fack, 104 32 Stockholm
Utges av Ordfront, SKV och Grupp 8

AEROFLOT

är inte bara MOSKVA och LENINGRAD

Vi flyger också till

**JAPAN
OST- och SYDOST-
ASIEN**

Närmaste vägen går via Moskva

**Allt fler flyger också
från Stockholm till:
OSLO, AMSTERDAM
och KÖPENHAMN**

MED AEROFLOT

soviet airlines

Tel: 08/21 02 14, 21 70 07

Besöksadress: Sergels torg 6,

Postadress: Box 400 07,
103 41 Stockholm

Stockholms stödkommitté för de strejkande städerskorna Odengatan 102, 113 22 Sthlm.

Kvinnan i DDR

Hur är likaberättigandet förverkligat i ett socialistiskt land?

Böcker

Broschyrer

Filmer

hos

DDR KULTURCENTRUM

Mäster Samuelsgat. 71, 111 27 Stockholm

Tel. 08/21 29 58, 21 29 64

Resor i DDR

Lär känna Era grannar i Söder Det lönar sig!

Vägen dit är kort, snabb och billig.

De komfortabla järnvägsfärjorna "Rügen" och "Skåne" tar bara knappa fyra timmar från Trelleborg till Sassnitz — fem turer dagligen!

Säkerligen finns det också något för Er i det rikhaltiga resebudet. Ni kan välja mellan:

Weekendresor till Sassnitz

8-dagars badresor till Sellin, Binz på ön Rügen, eller till det exklusiva hotellet "Neptun" i Warnemünde.

2-veckorsresa till Östersjöveckan 4/7 — 18/7 i Kühlungsborn.

Rundresor med buss till DDR:s intressantaste städer: Berlin, Weimar, Erfurt, Magdeburg, Rostock osv.

3-, 5- och 7-dagars rundresor med buss genom DDR:s vackraste områden. Ni kan också delta i dessa resor med egen bil.

Övernattning i förstklassiga Interhotel.

Bilpaket

eller "på egen hand".

Veckoresor till Oberhof, Potsdam och Warnemünde.

Hälsoresor med läkarvård till olika kurorter i DDR.

Camping.

Begär ytterligare upplysningar från

DDR Turistbyrå

Box 197, 101 22 STOCKHOLM

Gatuadress: Vasagatan 19

Namn:

Adress:

Postadress:

För Indokinas kvinnor och barn

Postgiro 513 23-4

Vänner! Vi tackar er av allt hjärta för era bidrag. De har möjliggjort att vi under ett år har kunnat överlämna 50 000 kronor till våra systrar i Vietnam. I dag är vi alla klara över att vi måste ytterligare öka våra ansträngningar för att bistå dem. (Läs därom på sid. 3 i detta nummer!) Det inbetalningskort som finns med i denna tidning hoppas vi ska komma tillbaka till oss med *ditt bidrag*. Tack på förhand.

Transport	290 811:58	Ester Borggren, Stockholm	20:—	Sonja Beckman, Stockholm Till	—
Gm Mia Emsheimer, Stockholm,		Lena Torbjörnsson, Stockholm	25:—	Carin Carlssons minne	50:—
bössinsamling	1 501:60	Lasse o. Svea Olsson, Onsala	25:—	Ylva Tiveus, Stockholm	15:—
Anny Ohman, Porjus	150:—	Greta Bengtsson, Hyltebruk	10:—	Elsa Holmström, Mölndal	15:—
Hildur Lönnström, Porjus	150:—	Mirre Hofsten, Sundbyberg	7:50	Bell Berg, Stockholm	30:—
Anna Pettersson, Avesta	30:—	Olga o. Bror Magnusson,		E. Sundberg, Porjus	80:—
Emy Sjögren, Örebro	25:—	Kristianstad	25:—	Brita Johansson, Halmstad	25:—
Signe Lundström, Kiruna	25:—	Iris Andersson, Hägersten	25:—	Hulda Larsson, Halmstad	200:—
Greta Englund, Skärholmen	100:—	V. Johanna Essle, Göteborg	50:—	Suomi Liljegren, Göteborg	25:—
Dolores Greiff, Kisa	50:—	Hanna Holmstedt, Karlskoga	10:—	Gösta R. Lindström, Norrtälje	20:—
Elisabeth Dahlen, Stockholm	25:—	Christina Berntsson o. Anders		Båtskärsnäs SKV-avd.	290:—
Ingrid Boström, Kopparberg	50:—	Stigö, Stockholm	30:—	Källtorps SKV-avd. Göteborg	150:—
Harriet Clayhills, Stockholm	30:—	Dagny Jonasson, Älvsjö	25:—	Årsta SKV-avd. Stockholm	500:—
Lilly Andersson, Alafors	50:—	Tyra Westerlund, Farsta	25:—	Luleå SKV-avd.	125:—
Hilda Svensson, Borlänge	50:—	Magda Sohlberg, Stockholm	20:—	Bjurslättis SKV-avd. Göteborg	50:—
Sonja Borg m fl Göteborg	100:—	Kerstin Sinha, Vittskölve	20:—	Huskvarna SJV-avd.	80:—
Eva Falk, Stockholm	25:—	Ina, Holger o. Eva, Vällingby			
Ada Jonsson, Fränsta	50:—	Till Jarl Forsbergs minne	50:—		
Edith Hübinette, Vä Frölunda	50:—	Rösli Kuhn-Pettersson, Rönninge	10:—		

Kr. 295 305:68

OM VARJE PRENUMERANT PÅ VI MÄNSKOR VÄRVADE EN PRENUMERANT TILL SKULLE VÅR UTGIVNING VARA SÄKRAD

Närmare 30 % av de prenumerationer som nu kommer på Vi Mänskor är nya prenumeranter men än är vi långt ifrån den prenumerantstock vi skulle behöva för att ha en fast ekonomisk bas för vår tidning. Vår möjlighet att få Vi Mänskor spridd ute i landet är helt beroende av den hjälp vi kan få från våra prenumeranter. Visa tidningen för dina vänner och på din arbetsplats — hjälp oss få prenumeranter. 20 kr/helår — 6 nummer. Pg 5 13 23-4.

SÄLJ VI MÄNSKOR PÅ MÖTEN OCH DEMONSTRATIONER

Du kan rekvirera nummer (med full returrätt) från Vi Mänskor, Box 31 20, 103 62 Stockholm. Du kan också få en förteckning över de äldre nummer vi fortfarande har kvar.

NU VILL VI ÅTERKNYTA BANDEN —

julnumret 1974 om de äldre kvinnornas liv och arbete, erfarenhet och kamp har vi tryckt en extra stor upplaga av. Det är ett utmärkt material för t ex studiecirklar och skolklasser — beställ det från oss.

"Vi Mänskor ... är nog Sveriges bästa kvinnotidning just nu"

Asa Moberg i Aftonbladet

MOA MARTINSON

HITTILLS 11 ROMANER I NYUTGÅVA

De tre senaste:

RÅGVAKT • KVINNOR OCH ÄPPELTRÄD • SALLYS SÖNER

SERIENS ÖVRIGA:

Livets fest
Brandliljor
Mor gifter sig
Kyrkbröllop

Drottning Grågyllen
Kungens rosor
Kvinnorna på Kummelsjö
Armén vid horisonten

OMSLAG TILL HELA SERIEN
AV ERIC PALMQUIST

INBUNDNA
PER DEL **32:50**

boknyheter från

Askild & Kärnekull

BANÉRGATAN 37 • BOX 10148 • 100 55 STOCKHOLM • TEL 08/14 08 80

Välkommen till sovjetiska Transkaukasien.

Intourists Informationsbyrå

Sergelsgatan 21, 111 57 Stockholm, telefon
08/21 59 34

Sänd mig närmare upplysningar:

Namn

Adress

Postadress

Intourist

Vandra i den store upptäcktsresanden Marco
Polos fotspår i eldarnas land Atropatenu . . .

... så kallades under vikingatiden det nuvarande sovjetiska Transkaukasien.

Sovjetunionens turistorganisation Intourist inbjuder till en fascinerande resa genom sovjetiska Transkaukasien — solens bergens och havens utkanter, till de gamla argonatarnas land och den legendariska civilisationen Urartu, som uppstod långt före Athens och Roms existens.

Ni lär känna traditionerna och vanorna i de tre transkaukasiska socialistiska sovjetrepublikerna Georgien, Armenien och Azerbajdzjan, bekantgör er med mästerverken av deras gamla och moderna konstnärer, exotiska folktraditioner, måleriska natur i de kaukasiska bergen och dalarna. Den gästvänliga befolkningen inbjuder till bords för att smaka på de nationella kökens rätter — bl. a. sjasjlik och de kaukasiska vinerna.

Ni kan också resa längs Svarta havets kust — remsa och vila ut på de bekväma hotellen och pensionaten, eller genomgå en hälsokur på någon av Kaukasiens välkända kurorter, som tack vare de otaliga soldagarna, den rena luften och mineralvattenkällorna är öppna året runt.

Du som är Fo

Nu har du fått en egen

Konsumenttjänst också!

Du som är Folksamförsäkrad har fått en egen Konsumenttjänst och en ombudsman för försäkringsfrågor. Plus en prövningsnämnd av lekmän. Varken ombudsmannen eller prövningsnämnden utses av Folksams företagsledning utan av Folksams högsta beslutande organ stämman (som i sin tur utses genom KF, LO och TCO-förbund).

Till Konsumenttjänsten kan du vända dig med alla frågor som rör försäkringar. T ex om du anser att regleringen av en skada inte varit bra. Om du vill veta hur man ska tolka ett försäkringsvillkor. Eller om du tycker att vi lovar för mycket — eller säger för litet — i vår reklam.

"Jag företräder försäkringstagarna!"

Konsumenttjänsten leds av ombudsmannen. Han heter Rolf Rydgar och så här ser han på sin uppgift:

Min uppgift är att behandla klagomål och svara på frågor som rör Folksams verksamhet. Det söker jag lösa tillsammans med medarbetarna på Konsumenttjänsten.

Befattningen ger mig en ställning som är unik i branschen, eftersom uppgiften odelat är att ta tillvara de försäkrades intressen. Jag har rätt att hos Folksam få tillgång till allt material som har betydelse för att bedöma den aktuella frågan. Arbetet inom Konsumenttjänsten kommer säkert att ge en hel del nyttiga erfarenheter. Meningen är också att jag utifrån dessa ska föreslå Folksam sådana ändringar i t ex försäkringsvillkor som syftar till att få fram klarare regler eller andra förbättringar i Folksams verksamhet."

Folksams prövningsnämnd

Prövningsnämnden är rådgivande och avger yttranden

- på begäran av försäkringstagare eller Folksam i frågor som rör omfattning av försäkring och tolkning av försäkringsvillkor samt därmed sammanhängande rättsfrågor.
- på begäran av ombudsmannen för försäkringsfrågor i andra ärenden inom ombudsmannens verksamhetsområde.

Prövningsnämnden består av ordförande, 18 ledamöter varav 6 ordinarie och 12 suppleanter. Därtill kommer juridisk och medicinsk rådgivare.

Ledamöterna i Prövningsnämnden är:

Ordförande	Arne Geijer
Ordinarie:	Suppleanter:
Gustav Persson (KF)	Gösta Karlsson (KF)
	Daisy Edhager (Koopertativa Gillesförbundet)
	Stig Lundahl (Konsum Jönköping)
	Gösta Nilsson (Konsum Sörmland)
Helge Sjöström (OK)	Magnus Blomqvist (OK Stockholm)
Anders H S Olsson (HSB)	Sven Johansson (Rikshyggen)
Enar Ägren (Fabrikärbetareförbundet)	Henry Karlsson (Metallarbetareförbundet)
	Bo Adolfsson (LO)
Arvid Lundström (LO)	Roland Larsson (Fastighetsanställdas förbund)
	Margit Brewitz (Kommunalanställdas förbund)
Tommy Nilsson (Sveriges Arbetsledareförbund)	Lennart Jonsson (Handelstjänstemannaförbundet)
	Karl-Erik Alfredsson (Svenska Facklärares förbundet)

Prövningsnämnden når du genom Konsumenttjänsten.

Ska det behövas?

Man kan ju fråga sig om det verkligen behövs en instans som ska bevaka försäkringstagarnas intressen i deras eget företag. Svaret är nej — om alla vore fullkomliga. Men även i ett konsumentägt försäkringsföretag kan det förstås uppstå tolkningsproblem, olika uppfattningar om hur skador ska regleras eller hur man uppfattar det som står i reklamen.

Konsumentskyddet stärkt

Att försäkringstagarna har inflytande på Folksams verksamhet är inget nytt. Redan 1946 inrättade vi vår första skadeprövningsnämnd. 1968 kom en ombudsman för skadeprövning — det har vi varit ensamma om sen dess!

De här organen sysslade enbart med skadebehandlingsfrågor — på försäkringstagarnas vägnar. Nu finns alltså Konsumenttjänsten dit du kan vända dig med alla frågor och oklarheter.

Tala gärna med Folksam-kontoret!

I många fall kan det naturligtvis vara enklast för dig att först diskutera ditt problem med närmaste Folksam-kontor. Kanske kan det klaras upp där. I annat fall kan dom hjälpa dig att kontakta Konsumenttjänsten.

Vill du själv kontakta Konsumenttjänsten är postadressen Folksams Konsumenttjänst, Fack, 104 60 Stockholm och telefonnummer 08/22 01 00.

Flera vägar

Den vidgade service, som Konsumenttjänsten ger, ska främst ses som ett uttryck för vår ambition att klara problemen i samförstånd med våra försäkringstagare. Det hindrar givetvis inte att du kan gå vidare till de instanser samhället har, om du inte blir nöjd. En möjlighet är Allmänna reklamationsnämnden, som har en särskild försäkringsnämnd. Adressen dit är Allmänna reklamationsnämnden, Fack, 162 10 Vällingby 1, telefon 08/38 04 20. Gäller det oklarheter i vår reklam eller försäljningsverksamhet är Konsumentombudsmannen rätt instans — adressen är KO:s kansli, Box 7080, 103 82 Stockholm 7, telefon 08/14 29 00.

FOLKSAM